

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών
Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Παιδαγωγικά μέσω Καινοτόμων Προσεγγίσεων, Τεχνολογίες και Εκπαίδευση

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ηθική διάσταση των μύθων του Αισώπου στη διδακτική πράξη

POST GRADUATE THESIS

The ethics of Aesop's fables in teaching practice

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ(ΤΩΝ)/NAME OF STUDENTS

ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΥΓΕΡΙΝΑΚΟΥ
SOULTANA KONSTANTINOU AVGERINAKOU

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΦΩΤΗ –ΤΡΥΦΑΙΝΗ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
PARASKEVI FOTI - TRIFENI SIDIROPOULOU

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2020

Faculty of Health and Caring Professions
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Biomedical Sciences
Department of Treatment and Caring in Early Childhood

Inter-department Post Graduate Program
Pedagogics with New Approaches, Technologies and Education

POST GRADUATE THESIS

The ethics of Aesop's fables in teaching practice

SOULTANA KONSTANTINOU AVGERINAKOU

17059

suzanaavg@gmail.com

FIRST SUPERVISOR
FOTI PARASKEVI

SECOND SUPERVISOR
SIDIROPOULOU TRIFENI

AIGALEO 2020

Δήλωση περί λογοκλοπής

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην διπλωματική μου εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Σουλτάνα Κωνσταντίνου Αυγερινάκου

Ευχαριστίες

Αφιέρωσεις

Περίληψη

Σήμερα, πολύ περισσότερο από κάθε άλλη εποχή, θεωρείται απαραίτητο να καλλιεργείται η ηθική στα σχολεία ώστε να μπορέσουν οι μαθητές αργότερα ως ενήλικες να γίνουν ηθικοί, ελεύθεροι και αυτόνομοι πολίτες.

Το θέμα είναι, πώς θα μπορέσουν τα παιδιά να αποκτήσουν έναν ηθικό χαρακτήρα, δηλαδή να γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν και να ενεργούν από καθήκον προς τον ηθικό νόμο επειδή αντιλαμβάνονται την αξία του.

Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ο ρόλος του εκπαιδευτικού στον κύριο σκοπό της δημόσιας ανατροφής, ώστε να μορφώσει ενάρετους πολίτες, και όχι απλά να παρέχει στείρες γνώσεις και δεξιότητες. Να καλλιεργεί δηλαδή την ψυχή που σύμφωνα με τον Πλάτωνα είναι και ο σκοπός της εκπαίδευσης.

Εφαρμόζοντας μέσα στην τάξη την παιδαγωγική μέθοδο αξιοποίησης των μύθων του Αισώπου, οι μαθητές μέσα από ηθικά παραδείγματα θα ανακαλύψουν τις αξίες και οι ίδιοι θα έχουν ενεργή συμμετοχή στην ηθικοποίησή τους, η οποία θα αποτελέσει στο τέλος προσωπικό τους επίτευγμα.

Επιλέχθηκαν οι Μύθοι Αισώπου για τον παιδευτικό τους χαρακτήρα και τον διδακτικό τους τόνο. Αποτελούν διδακτικές ιστορίες για την ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά και αποκαλύπτουν ηθικές αξίες τις οποίες αναζητάμε.

Δρώντας στο οικείο και προστατευμένο περιβάλλον τη τάξης, χρησιμοποιώντας γλωσσικά παιχνίδια, παροιμίες και αινίγματα που συνοδεύουν τους μύθους, τα παιδιά θα βοηθηθούν να κατανοήσουν το βαθύτερο νόημα τους, που είναι η βελτίωση του ανθρώπου. Θα αντιληφθούν το σωστό για να πράττουν το χρήσιμο και το ωφέλιμο.

Μέσα από την αφήγηση και τη νοηματική εξομάλυνση θα διατυπωθούν συμπεράσματα και θα καταγραφούν οι αντιδράσεις των μαθητών. Τα αποτελέσματα θα αναδείξουν, πώς η χρήση των μύθων του Αισώπου βοηθούν τα παιδιά, να εξοικειωθούν με τους ηθικούς όρους, να δημιουργήσουν και να αφομοιώσουν τις ηθικές αξίες.

Λέξεις κλειδιά: ηθική διαπαιδαγώγηση, μύθος, Αίσωπος

SUMMARY

Today, much more than in any other era, because of the pluralistic society in which we live, it is necessary to cultivate ethics in schools so that later students as adults can become ethical, free and autonomous citizens.

The question is, how children can acquire a moral character, that is, to know what to do and act out of moral law because they perceive its value.

The role of the educator in the main purpose of public education should be emphasized here in order to educate virtuous citizens, and not simply to provide sterile knowledge and skills. That is, to cultivate the soul which according to Plato is the purpose of education.

My goal is, by applying the pedagogical method of exploiting Aesop's myths in the classroom, to help students discover moral values and actively participate in their moralization, which will ultimately be a personal achievement.

My choice to use the myths of Aesop is their educational character and their teaching tone. They are doctrinal stories about human social behavior and reveal the moral values we seek.

By acting in a familiar and protected classroom environment, using language games, proverbs and riddles that accompany myths, children will be helped to understand their deeper meaning, which is to improve the human being. They will perceive the right thing to do, the useful and the useful.

Through narration and semantic smoothing, conclusions will be drawn and students' reactions recorded.

The results will show how the use of Aesop's myths help children become familiar with ethical terms, create and assimilate moral values.

Πίνακας περιεχομένων

.....	I
Δήλωση περί λογοκλοπής.....	III
Ευχαριστίες.....	V
Αφιερώσεις.....	VI
Περίληψη.....	VIII
SUMMARY.....	X
Πρόλογος	1
Κεφάλαιο 1. Η ηθική διαπαιδαγώγηση	2
1.1 Ορισμός.....	2
1.2 Η Ηθική κατά τον Αριστοτέλη.....	5
1.3 Η ηθική κατά τον Πλάτωνα.....	6
1.4 Σχολές Σκέψης της Ηθικής	9
Κεφάλαιο 2: Η Ζωή και οι Μύθοι του Αισώπου	13
2.1 Ο Αίσωπος και οι Μύθοι του	13
2.2 Η Σημασία των Μύθων του Αισώπου	14
2.3 Ο Μύθος και η σημασία του.....	16
Κεφάλαιο 3: Η διαπαιδαγώγηση μέσα από τους Μύθους του Αισώπου	17
3.1 Διαπαιδαγώγηση και Προσχολική Ηλικία.....	17
3.2 Η δράση των Ηρώων του Αισώπου	25
3.3 Ηθική Διαπαιδαγώγηση στους Μύθους του Αισώπου	26
3.4 Η χρησιμότητα των μύθων στη διδασκαλία των μαθημάτων.....	30
3.5 Η αξία του μύθου	31
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	34
Εισαγωγή	34
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	36
ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	56
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	59
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	61

Πρόλογος

Στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε την ηθική διάσταση των μύθων του Αισώπου, αναλύοντας τα κίνητρα τον ανθρώπων, την ψυχολογία του, αλλά και πώς μπορούν να βοηθήσουν στη διαπαιδαγώγησή του. Μέσα από τους ευφάνταστους διαλόγους που χρησιμοποιούνται στους μύθους του, όπως των πτηνών στους αιθέρες και των ζώων στους αγρούς, ο αναγνώστης παίρνει σημαντικά μαθήματα και συμβουλές που τον καθοδηγούν. Τα παιδιά, διαβάζοντας τις ιστορίες τους, λαμβάνουν τα μηνύματα και τα κρατούν στην καθημερινότητά τους.

Οι μύθοι και το παραμύθι αποτελούν τις πρώτες αναμνήσεις που έχουν οι άνθρωποι από την παιδική τους ηλικία. Τα παιδιά γοητεύονται από τα παραμύθια, κάτι που υποδηλώνει τη σημαντική αξία που μπορεί να έχουν αυτά στην παιδαγωγική. Ο Αίσωπος θεωρείται ένας από τους πιο αγαπημένους δημιουργούς παραμυθιών. Οι Μύθοι του είναι γνωστοί σχεδόν σε όλους και αυτό που τους κάνει να ξεχωρίζουν είναι το διδακτικό και ηθικό περιεχόμενό τους και τα μηνύματα που περνάει στα παιδιά.

Μέσα από τις ιστορίες με τα ζώα και του ανθρώπου, οι μύθοι μεταφέρουν σημαντικά μηνύματα για τη ζωή, τις ηθικές αξίες, καθώς και τα προτερήματα και τα ελαττώματα του ανθρώπου. Προσφέρουν πολλά στα παιδιά, γιατί στηρίζονται κυρίως στην αλληγορία. Αν και οι χαρακτήρες του είναι φανταστικοί, ο κάθε αναγνώστης μπορεί να βγάλει πολύ σημαντικά συμπεράσματα που θα τον βοηθήσουν στη ζωή και στις πράξεις του, με γνώμονα την ηθική και το κοινωνικό καθήκον.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας -που αποτελεί το θεωρητικό- σκοπός είναι να επισημανθούν οι εφαρμογές που μπορεί να έχουν τα ηθικά διδάγματα των μύθων- παραμυθιών στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Παράλληλα, θα επισημάνουμε και τα βασικά στοιχεία για το πώς οι μύθοι και τα διδάγματα επιδρούν στους έφηβους, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οι αξίες που μπορεί να πάρει ο άνθρωπος μέσα από τους μύθους μπορούν να τον βοηθήσουν να έχει μία ενάρετη ζωή, κυνηγώντας τους στόχους του.

Στο δεύτερο μέρος -που αποτελείται από μία μελέτη-, θα φανεί ο αντίκτυπος των μύθων του Αισώπου στη συμπεριφορά και την κατανόηση των αρετών και της ηθικής πριν και μετά την διδασκαλία αυτών σε μαθητές Γυμνασίου.

Κεφάλαιο 1. Η ηθική διαπαιδαγώγηση

1.1 Ορισμός

Πρώτη θέση στη εκπαιδευτική σκοποθεσία και στις επιλογές των εκπαιδευτικών και των γονέων ανέκαθεν υπήρξε η ανάπτυξη της ηθικότητας. Η ηθική διαπαιδαγώγηση δεν αποτελούσε μέλημα μόνο των παλαιότερων εποχών αλλά αφορά και τη σύγχρονη εποχή με τη διαφορά ότι στην εποχή μας υπάρχουν έντονες αντιπαραθέσεις σχετικά με το ακριβές περιεχόμενο της ηθικότητας και με τις μεθόδους που προσφέρονται για την ηθική διαπαιδαγώγηση.

Η εκπαίδευση δεν πρέπει να ταυτίζεται αποκλειστικά με την απόκτηση γνώσεων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Το σχολείο θα πρέπει να επιτελεί και το ρόλο της ηθικής αγωγής. Η ηθική στην εκπαίδευση αφορά στο πως η εκπαίδευση μπορεί να εμπνεύσει, να προτείνει να προάγει την ανάπτυξη των ηθικών εννοιών- αξιών και συμπεριφορών στα παιδιά. Στοχεύει στη διάπλαση χαρακτήρων που έχουν την τάση να επιδεικνύουν θετική κοινωνική συμπεριφορά, να είναι, αγαθοεργοί, αυτάρκες, προσηλωμένοι σε σταθερές αρχές.

Μέσα από τους μύθους ο κάθε άνθρωπος πρέπει να βρει τα κίνητρά του και να καταλάβει τι είναι σημαντικό για τον ίδιο, αλλά και ποια χαρακτηριστικά θέλει να έχει. Ο μαθητής μπορεί να κρίνει ο ίδιος τις πράξεις των ηρώων και να αποφασίσει ποιος έχει δίκιο και ποιος φέρεται με το σωστό τρόπο. Έτσι θα επιλέξει ο ίδιος ο μαθητής τις αρετές του χαρακτήρα του και με τη λογική θα κρίνει ποιο είναι το σωστό. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι το ήθος δεν είναι μία έννοια που σημαίνει το ίδιο για όλους κι αυτό διότι κάθε παιδί ή νέος αντιδρά διαφορετικά σε κάθε πτυχή της ζωής του.

Κατά συνέπεια, κάθε άνθρωπος θα αντιδράσει διαφορετικά σε μία κατάσταση που θα πρέπει να αντιμετωπίσει στη ζωή του. Ο άνθρωπος είναι σημαντικό να ακολουθεί την ηθική ζωή, γιατί μόνον έτσι μπορεί να πορευθεί με σύνεση στη ζωή του, με λογική, ώστε να φτάσει στο στόχο του.

Τι είναι όμως ηθική και ποιες είναι οι θεωρίες των φιλοσόφων για την ηθική και την σπουδαιότητα της ηθικής αγωγής;

Η ηθική αποτελεί έναν κλάδο της φιλοσοφίας που ασχολείται με έννοιες φιλοσοφίες για το τι είναι καλό και τι είναι κακό όσον αφορά τις πράξεις του ανθρώπου. Η έννοια της ηθικής αγωγής έχει άμεση σχέση με την ηθική μόρφωση και την

οικουμενική παιδεία, που σκοπό έχει μέσα από τη μόρφωση, την κατανόηση και το σεβασμό ανεξάρτητα από τη γλώσσα ή τη θρησκεία των ανθρώπων. Αυτός άλλωστε είναι και ο ρόλος του σχολείου σήμερα: πρέπει να συμβάλλει και στη γνωστική κατάρτιση των παιδιών, αλλά και στην ηθική και πνευματική του καλλιέργεια.

Η ηθική προέρχεται από τη λέξη «έθος» που σημαίνει συνήθεια, ο τρόπος δηλαδή που ο καθένας ενεργεί και διαμορφώνει την συμπεριφορά του. Όμως το κάθε άτομο συμπεριφέρεται ανάλογα με τις αξίες του, τις αντιλήψεις του σχετικά με το δίκαιο, το ενάρετο, το αγαθό. Μελετώντας το καθένα από αυτά, εξετάζουμε την ηθική ως επιστήμη και έτσι διακρίνεται ως:

- Χριστιανική ηθική: αναφέρεται στους πιστούς και αποσκοπεί στην τελείωση του ανθρώπου ώστε να μπορέσει να γίνει «κατά χάριν» Θεός.
- Βιοηθική: κλάδος που σχετίζεται με την ιατρική, την βιολογία αλλά κυρίως με τη γενετική.
- Αρχαία ελληνική Ηθική: θεωρίες αρχαίων Ελλήνων για την ηθική.
- Ωφελμιστική Ηθική: εδώ σημασία έχει κατά πόσο το αποτέλεσμα των πράξεων μας ωφελεί τους περισσότερους ανθρώπους ή σύμφωνα με τους περισσότερους φιλοσόφους, μπορούν να τους κάνουν ευτυχισμένους.
- Περιβαλλοντική Ηθική: ασχολείται με την ηθική σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον.

Η ηθική ως κλάδος της Φιλοσοφίας διακρίνεται σε:

- κανονιστική: αποφαινεται και τεκμηριώνει αν κάτι είναι «ηθικό» ή όχι.
- μεταηθική: ερμηνεύει τους όρους που κάνουν χρήση σε ένα σύστημα ηθικής
- περιγραφική: περιγράφει τις αρχές της ηθικής που υπάρχουν σε μια κοινωνία χωρίς να αναφέρεται στην ορθότητά τους.

Ηθική λοιπόν είναι ένα σύνολο κανόνων μιας κοινωνίας, οι αξίες που καθορίζουν τη συμπεριφορά αυτών που την αποτελούν σχετικά με το τι είναι «καλό και αποδεκτό» και τι είναι «κακό και μη αποδεκτό». Σε μια απλούστερη προσέγγιση: τι είναι «καλό» και τι «κακό». Πολλές φορές υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σε «ζητήματα ηθικής» που μπορούν να τεκμηριωθούν. Αυτό σημαίνει ότι οι ηθικές αξίες αλλάζουν μέσα στο χρόνο και αποτελούν αυτό που ονομάζουμε «άγραφο νόμο». Έτσι και η ηθική όταν χρησιμοποιείται για την αγωγή των νέων ακολουθεί την εξέλιξη και τις ανάγκες της

κοινωνίας η οποία σε κάποιες χώρες είναι συνδεδεμένη με τη θρησκεία, τα έθιμα και τις παραδόσεις ενώ σε κάποιες άλλες όχι.

Η ηθική όπως είπαμε αναφέρεται στη σχέση του ανθρώπου με τους άλλους γύρω του, αλλά και με τον τρόπο που συμπεριφέρεται και συναναστρέφεται μαζί τους, αλλά και με τον εσωτερικό του χαρακτήρα (Μαντζαρίδης, 2015). Δηλαδή, η συμπεριφορά του ανθρώπου προς τον ίδιο τον εαυτό του, αρχικά, και προς τους άλλους έπειτα, καθώς και η διαγωγή του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, ηθική ασχολείται με τη μελέτη με τις ανθρώπινες δράσεις (πώς πράττουν οι άνθρωποι στην καθημερινή τους ζωή) και προσπαθεί να δώσει απάντηση στον προβληματισμό αυτό (Rachels et al., 2012).

Το σύγχρονο σχολείο σήμερα πρέπει να διαμορφώσει τις κατάλληλες συνθήκες για τα παιδιά κάθε ηλικίας, για την εκμάθηση αξιών και ηθικών γνώσεων, και όχι απλά να εστιάζει στις «πεζές» γνώσεις της διδακτέας ύλης. Από πολύ μικρή ηλικία, οι μαθητές πρέπει να μάθουν σημαντικές έννοιες, που θα τους χρειαστούν στη μετέπειτα πορεία τους, όπως η ευθύνη, ο σεβασμός, η αλληλοβοήθεια. Οι εκπαιδευτικοί, λοιπόν, αποτελούν το μέσον που θα βοηθήσουν τους μικρούς μαθητές –και μέσα από Μύθους– να καταλάβουν αλλά και να ενστερνιστούν βασικές έννοιες της ζωής, για να είναι προετοιμασμένα για τη μελλοντική ζωή τους και τον τρόπο που θα αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις που θα τους παρουσιαστούν. Δηλαδή, μελετά το ήθος και βασικούς κανόνες, καθώς και τις αξίες που πρέπει να διέπουν τη ζωή του ανθρώπου. Ωστόσο, η ηθικές και οι αξίες του ανθρώπου συνδέονται άμεσα και με άλλες επιστήμες, όπως είναι η βιολογία ή η ψυχολογία.

Για παράδειγμα, η ψυχολογία έχει σχέση με τον ψυχισμό του ανθρώπου, τα συναισθήματά του και τι μπορεί να αισθάνεται κάθε φορά που διαβάζει μια ιστορία. Όλες επιστήμες βοηθούν σημαντικά ώστε να προσεγγίσει κάποιος, αλλά και να καταλάβει καλύτερα την ανθρώπινη πραγματικότητα και πώς ο κάθε άνθρωπος λειτουργεί μέσα σε αυτήν, με ποιους κανόνες πορεύεται, πώς ζει τη ζωή του (π.χ., με ενάρετο τρόπο) ή ακόμη και αν κυνηγά τα όνειρά του. Επίσης, η ηθική δίνει μεγαλύτερη βάση στην έρευνα «περί της ουσίας του αγαθού».

Ο πρώτος που προσπάθησε να δώσει έναν ορισμό για την ηθική ήταν ο Σωκράτης, σύμφωνα με τον οποίο «η αρετή είναι γνώση». Έτσι, σύμφωνα με τον μεγάλο

αυτόν φιλόσοφο, η αξία του κάθε ανθρώπου φαίνεται στη γνώση του. Αυτό είναι το βασικότερο στοιχείο για να γνωρίσει ο άνθρωπος καλύτερα τον εαυτό του και τα χαρίσματά του, αλλά και να καταλάβει μέσα από τη γνώση (που εδώ νοείται ως επιστήμη) και τους άλλους.

Η έλλειψη γνώσης δεν βοηθά σε καμία περίπτωση τον άνθρωπο και μπορεί να τον οδηγήσει σε λάθος μονοπάτια, κακές εκτιμήσεις και επιλογές. Για τον Σωκράτη, ο άνθρωπος πρέπει σε κάθε βήμα να προσπαθεί να βελτιώνει τη ζωή του, τον ίδιο του τον εαυτό, να παίρνει μέρος σε κάθε καλό στην κοινωνία. Η γνώση είναι ο μόνος τρόπος για τον άνθρωπο για να οδηγηθεί στην ευδαιμονία.

1.2 Η Ηθική κατά τον Αριστοτέλη

Στο έργο του Αριστοτέλη, η ευδαιμονία και η αρετή έχουν πολύ σημαντικό ρόλο. Η ευδαιμονία είναι το μεγαλύτερο αγαθό, ενώ η αρετή το μόνο στοιχείο που μπορεί να διαθέτει κάποιος και που μπορεί να οδηγήσει την κατάκτηση της ευδαιμονίας. Προσπάθησε ο μεγάλος αυτός φιλόσοφος να εξηγήσει όσο πιο ρεαλιστικά γινόταν αυτές τις δύο σημαντικές έννοιες. Προσπάθησε να ανακαλύψει την ευδαιμονία μέσα στο έργο κάθε ανθρώπου (During, 1994).

Για τον φιλόσοφο, ο κάθε άνθρωπος μπορεί να νιώσει την ευδαιμονία, αφού έχει βρει το δρόμο της αρετής. Έτσι η αντίληψή του για την αρετή διέθετε μία δυναμική, η οποία μπορεί να βρεθεί και να αποκτηθεί μόνο μέσα από τις πράξεις και τις επιλογές του ανθρώπου. Είναι σημαντικό, δηλαδή, ο άνθρωπος να πράττει ενάρετα και με το σωστό τρόπο. Αυτό άλλωστε είναι και το βασικότερο μήνυμα για τη ζωή του ανθρώπου: μέσα από την ενάρετη ζωή να βρει το νόημα και να καταφέρει αυτά που θέλει (Rachels et al., 2012).

Η πορεία κάθε ανθρώπου για να φτάσει στην αρετή έχει άμεση σχέση με τη συνήθειές του (έξεις), τις πράξεις του, αλλά και το χαρακτήρα και τις αρετές που τον διέπουν, έτσι και οι νέοι, για να αποκτήσουν έναν ενάρετο βίο, είναι σημαντικό να εθιστούν με τις συνήθειες εκείνες, δηλαδή τις ενέργειες που θα τον οδηγήσουν στο σωστό δρόμο, αλλά και σε ένα αίσιο και θετικό αποτέλεσμα. Συνεπώς οι έξεις καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις επιλογές του ανθρώπου και διαμορφώνουν συμπεριφορές. Δηλαδή, αν ο άνθρωπος έχει μάθει να ζει πιστεύοντας στη δικαιοσύνη,

την αρετή, τον αλληλοσεβασμό θα συμπεριφέρεται με αυτές τις αξίες στους άλλους. Βέβαια, κάθε άνθρωπος είναι ένα διαφορετικό ον και όπως είναι φυσικό δρα με διαφορετικό τρόπο σε κάθε στιγμή της ζωής του, αλλά και ενεργεί διαφορετικά ανάλογα με τον τόπο και το χρόνο, αλλά και με τα πρότυπα και τις αξίες που έχει μεγαλώσει (Ross, 1993).

Μέσα από το έργο του Ηθικά Νικομάχεια, ο Αριστοτέλης προσεγγίζει τον άνθρωπο ως μία ξεχωριστή ύπαρξη, ατομική, αλλά μελετά και τη συμπεριφορά του μέσα στην κοινωνία και πώς αλληλοεπιδρά με τους άλλους. Για τον ίδιο, όλες οι πράξεις πρέπει να γίνονται με ενάρετο τρόπο, να βασίζονται σε ηθικές αξίες, όπως η ευδαιμονία. Σκοπός του ανθρώπου είναι να βρει την ευδαιμονία, δηλαδή αυτή την ευδαιμονία που νοείται ως ενέργεια και μπορεί να αποκτηθεί μόνο μέσω της αρετής. Άλλωστε, αυτός είναι και η μόνο περίπτωση για να ολοκληρωθεί ο άνθρωπος ως μοναδική ύπαρξη πάνω στον κόσμο, ο οποίος δρα πάντα σε σχέση με το κοινωνικό σύνολο και σε συσχέτιση με τους συνανθρώπους του. Έτσι ο καθένας μπορεί να βρει την ευτυχία (Αριστοτέλης).

Ο άνθρωπος επηρεάζεται από την πραγματικότητα στην οποία ζει, αλλά και μέσα στον κόσμο αυτό προσπαθεί για να φτάσει το στόχο του, την ευδαιμονία. Με την έννοια ότι αυτός ο σκοπός πρέπει να είναι επιθυμητός και ο άνθρωπος να θέλει πραγματικά να φτάσει σε αυτόν. Έτσι θα φτάσει στο τέλος που ονειρεύεται και αυτό είναι το «αγαθόν» για τον φιλόσοφο. Οι πράξεις, όμως, του ανθρώπου για να φτάσει τον τελικό σκοπό του πρέπει να γίνονται σύμφωνα με την αρετή και κατά δεύτερο λόγο έρχεται η ψυχαγωγία (Ανδριόπουλος, 1997).

Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι κατά τον Αριστοτέλη, ψυχαγωγία δεν σημαίνει ο άνθρωπος να εστιάζει μόνο στον τρόπο που θα διασκεδάσει και θα περάσει καλά. Οι επιλογές τους πρέπει να είναι συνειδητές και σύμφωνες με τον ενάρετο βίο. Άλλωστε, η ευδαιμονία, που αποτελεί τον απώτερο σκοπό του ανθρώπου για τον Αριστοτέλη μπορεί να έλθει με γνώμονα όμως μόνο την ηθική. Δηλαδή, ο άνθρωπος σε κάθε περίπτωση να δρα με ηθικό τρόπο.

1.3 Η ηθική κατά τον Πλάτωνα

Για τον Πλάτωνα, ένα από τα σημαντικά στοιχεία για τον άνθρωπο είναι η ηθική διαπαιδαγώγησή του, ιδιαίτερα των νέων, οι οποίοι στη σημερινή εποχή έχουν να

ανταπεξέλθουν αρκετές αντιξοότητες στη ζωή και πρέπει να είναι έτοιμοι να τις αντιμετωπίσουν. Η διαπαιδαγώγησή του, για τον Πλάτωνα, πρέπει είναι ενταγμένη στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνίας και να παίρνει βασικές αξίες από το σχολείο. Διότι όταν ένας πολίτης είναι άρτιος ηθικά, και άρα ενεργεί με αυτόν τον τρόπο σε κάθε πτυχή της ζωής του, μπορεί κατ' επέκταση να βοηθήσει και στην ενίσχυση της κοινωνίας του. Για τον Πλάτωνα, το σημαντικό είναι ο άνθρωπος να μπορέσει να εξαγνιστεί ηθικά και να επανέλθει στον νοητό κόσμο. Το σφάλμα του ανθρώπου είναι να φτάνει στην πλεονεξία (Annas, 1998).

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Πλάτωνα, οι βασικές αρχές που χρειάζεται ο σύγχρονος άνθρωπος, όπως του καλού, περιέχονται στη φύση. Σήμερα το κακό υπάρχει παντού και κυριαρχεί η αδικία, όμως τα θεμέλια του καλού μπορεί να είναι πιο γερά και να βοηθήσουν σημαντικά κάθε άνθρωπο. Συνεπώς ο άνθρωπος πρέπει να φτάσει στον τελικό σκοπό του, αλλά για να γίνει αυτό πρέπει να καθαρθεί και να εξαγνιστεί και να επανέλθει από τον παράδεισο από τον οποίο ήρθε. Δηλαδή, ο άνθρωπος είναι σημαντικό να διώξει από πάνω του κάθε είδους ακαθαρσία και να διώξει μακριά τις επιθυμίες του σώματός του, να μείνει μακριά από κάθε ηδονή.

Υπάρχουν αξίες μέσα σε μία κοινωνία, για τον Πλάτωνα, όπως η ηθική, η δικαιοσύνη, η ευσέβεια. Για παράδειγμα, για τον ίδιο, η δικαιοσύνη είναι το ύψιστο αγαθό της ιδεώδους πολιτείας. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, η παιδεία σήμερα έχει πολύ σημαντικό ρόλο για τον άνθρωπο και την ανάπτυξή του μέσα στην πολιτεία. Μέσα από την παιδεία ο άνθρωπος μπορεί να πάρει τις κατάλληλες αξίες για τη ζωή, όπως για παράδειγμα η δικαιοσύνη, να μάθει δηλαδή να σέβεται το δίκαιο, για να κατευθύνει τις πράξεις και τη ζωή του σύμφωνα με αυτές τις έννοιες.

Η εκπαιδευτική ηθική έχει ένα πολύ σημαντικό ρόλο και πρώτιστο έργο της είναι να δίνει όλα τα βασικά στοιχεία στον άνθρωπο ώστε να θεωρείται ολοκληρωμένος. Πιο συγκεκριμένα, στο έργο του «Πολιτεία», ο φιλόσοφος συνδέει το πιο κατάλληλο πολίτευμα για τον άνθρωπο με τις ιδέες του περί ψυχολογίας του ανθρώπου. Ο Πλάτωνας, όπως και ο Αίσωπος, χρησιμοποιεί αρκετές φορές την αλληγορία, για να δώσει στον κάθε άνθρωπο πιο εύκολα να καταλάβει ηθικά νοήματα για τη ζωή.

Όπως ο άνθρωπος, έχει τη δυνατότητα να βλέπει με τα μάτια του, αλλά αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει το φως από τον ήλιο. Ένα από τα βασικά αγαθά που δίνει

απλόχερα η φύση για τον άνθρωπο είναι ο ήλιος. Αυτό αντικατοπτρίζεται και στην εκπαίδευση και την ηθική διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Δηλαδή, όπως το φως του Ήλιου δίνεται στον άνθρωπο, έτσι και η γνώση αποτελεί το θεμέλιο λίθο της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η γνώση στην εκπαίδευση είναι αυτό που θα δώσει στον κάθε νέο όλες τις βάσεις και τα στοιχεία που πρέπει να τον διέπουν ως άνθρωπο, όπως δικαιοσύνη και αλληλεγγύη. Εφόδια, δηλαδή, που θα του είναι χρήσιμα σε κάθε τομέα της ζωής του και θα τον συνοδεύουν για πάντα, αλλά και θα τον βοηθήσουν να μείνει μακριά από το σκοτάδι. Κατά συνέπεια θα είναι ένας σωστός άνθρωπος, με αρχές και ουσιώδεις αξίες, έτσι ώστε να μη νιώσει ποτέ φόβο και να πορευθεί με σθένος στο μέλλον, αντιμετωπίζοντας τα προβλήματά του (Φλουρής κ.ά., 2013). Όπως και ο κάθε νέος σήμερα χρειάζεται να πάρει όλες τις σημαντικές αξίες για να προχωρά με δύναμη.

Άλλωστε, κατά τον Πλάτωνα, το ήθος του ανθρώπου καθώς και η γενικότερη εκπαίδευσή του πρέπει να ξεκινούν από μικρή ηλικία. Διότι τότε διαμορφώνεται το ήθος και ο χαρακτήρας του ανθρώπου και μπαίνουν τα θεμέλια για να πράττει και να αντιδρά με σωστό και ενάρετο τρόπο. Ωστόσο, για τον μεγάλο αυτόν φιλόσοφο, εκτός από το σχολικό πλαίσιο και η κοινωνία έχει σημαίνοντα ρόλο για το χαρακτήρα τον ανθρώπου. Κι αυτό είναι λογικό, γιατί ο άνθρωπος διαμορφώνεται και μέσα από την κοινωνία στην οποία ζει: μέσα από τους νόμους, τα ήθη, τα έθιμα, την πολιτιστική της ταυτότητα.

Γι' αυτό και λαοί που ζουν σε διαφορετικά μέρη του κόσμου, έχουν διαφορετικές αντιλήψεις και, κατ' επέκταση αντιδρούν με διαφορετικό τρόπο κάτω από παρόμοιες καταστάσεις. Δηλαδή, οι άνθρωποι που προέρχονται από διαφορετικές χώρες μπορεί να έχουν αρκετές διαφορές στη θρησκεία, στους νόμους, στην εκπαίδευση, καθώς και σε πολλά άλλα ζητήματα. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές μεταξύ χωρών του δυτικού πολιτισμού και χωρών της Αφρικής για παράδειγμα. Το πρότυπα, ο τρόπος ζωής, οι συνθήκες διαβίωσης και ο γαλουχισμός των ανθρώπων είναι εντελώς διαφορετικός με αυτόν της Δύσης.

Ακόμη και τα προβλήματά τους έχουν βασικές αποκλίσεις, αφού σε κάποιες χώρες της Αφρικής οι άνθρωποι δεν έχουν ούτε τα απαραίτητα, δηλαδή ούτε την καθημερινή τροφή τους, ενώ σε πλούσιες χώρες της Ευρώπης τα κύρια προβλήματα των ανθρώπων είναι άλλα, όπως σε ποιο πανεπιστήμιο θα σπουδάσουν, πώς θα πάρουν

καλύτερους βαθμούς, πώς θα αυξήσουν το εισόδημά τους ή πώς θα βρουν μία καλύτερη δουλειά, καθώς και πολλά άλλα. Κατά αυτόν τον τρόπο, υπάρχουν πολλοί παράμετροι που διαμορφώνουν τη στάση που θα κρατήσει ο νέος ή ο κάθε άνθρωπος στη σημερινή κοινωνία. Άλλωστε, το κάθε ηθική ή κοινωνικό δίλημμα, οι διαθέσεις, τα πιστεύω του ανθρώπου, καθώς και η ελευθερία τους αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για τον τρόπο που σκέφτεται και ενεργεί (Μαντζαρίδης, 2015).

1.4 Σχολές Σκέψης της Ηθικής

Οι βασικές σχολές σκέψης που σχετίζονταν με την ηθική και το δίκαιο ήταν δύο. Ο νομικός θετικισμός, ο οποίος εξετάζει αν έχει νόημα να υπάρχει μία άμεση σχέση μεταξύ της ηθικής και του νόμου. Η σχολή αυτή βασίστηκε στην έννοια ότι το δίκαιο είναι συνδεδεμένο με την ηθική. Δηλαδή, οι νόμοι αποτελούν ουσιαστικά εντολές, κάτι που σημαίνει ότι δεν εμπεριέχει κανέναν ηθικό προβληματισμό.

Στη σχολή αυτή αναπτύχθηκαν δύο απόψεις: η πρώτη αφορούσε το δίκαιο και την ηθική, που ουσιαστικά θεωρούνται ως δύο τελείως διαφορετικά στοιχεία, που δεν τα συνέδεε τίποτε. Η δεύτερη θεωρούσε πως η ηθική δεν είναι να σχετίζεται με το δίκαιο, όμως το δίκαιο είναι απαραίτητα ως θεσμοθετημένο και το οποίο έχει κάποια στοιχεία που συναντώνται και στην ηθική (Αραβαντικός, 1983).

Ένας από τους βασικότερους εκπρόσωπους του Νομικού θετικισμού ήταν ο Kant, ο οποίος είχε αναφέρει (σε έργο του) ότι το δίκαιο αποτελεί ουσιαστικά το σύνολο των προϋποθέσεων με τις οποίες η προαίρεση του ενός μπορεί να εναρμονιστεί με την προαίρεση του άλλου, σύμφωνα με το νόμο της ηθικής ελευθερίας. Συνεπώς, για τον Kant, τα δύο αυτά στοιχεία, το δίκαιο και η ηθική δεν είναι αντίθετα στοιχεία, αλλά έχουν κοινό στόχο, που είναι η ελευθερία. Με αυτή την έννοια, σύμφωνα με τον Kant, ταυτίζονται. Η άποψη αυτή δεν αναιρεί τις βασικές αρχές του νομικού θετικισμού, αλλά πιστεύει πως οι δύο αυτές έννοιες έχουν κοινές επιδιώξεις.

Άλλη σχολή σκέψεως ήταν όσοι υποστήριζαν το φυσικό δίκαιο σε συνάρτηση πάντα με την ηθική. Δηλαδή, δεν πίστευαν όπως ο Αριστοτέλης ή ο Πλάτωνας πως η ηθική μπορεί να μελετηθεί μόνο μέσα στα πλαίσια της κοινωνίας, αλλά ήταν υπέρμαχοι της ιδέας ότι η ηθική, μπορεί να διέπει την κοινωνία, ωστόσο μπορεί να είναι ένα βασικό

στοιχείο πάνω στο οποίο μπορεί να στηριχθεί όχι μόνο ο κάθε άνθρωπος ξεχωριστά, αλλά και όλη η κοινωνία για να προχωρήσει.

Για αρκετούς φιλοσόφους, μέσα από τη ζωή ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να φτάσει στην αυτοπραγμάτωσή του, χωρίς όμως κανένα σωματικό ή ψυχικό πόνο. Στη σχολή φυσικού δικαίου, η γνώση αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις έννοιες χωρών του δυτικού πολιτισμού, όπως για παράδειγμα η Γαλλία και η Βρετανία. Όσον αφορά την παιδεία, θεωρούν ότι μέσα από αυτήν ο νεαρός μαθητής μπορεί να φτάσει στην ηθική τελειώσή του.

Ο Thomas Hobbes, που ανήκει στη σχολή του φυσικού δικαίου, υποστηρίζει ότι η φύση μπορεί να εννοηθεί καλύτερα από τον άνθρωπο μέσω της παρατήρησης. Έτσι ο άνθρωπος αποτελεί την αφετηρία και την κινητήρι δύναμη που κάνει την κοινωνία να λειτουργεί. Ο άνθρωπος μέσα στην κοινωνία θεσπίζει αξίες και κανόνες, κι αυτό για να μπορέσει να συνυπάρξει με τους άλλους ανθρώπους, αλλά και να επιβιώσει. Σύμφωνα με τον Hobbes, ο άνθρωπος όταν ενεργεί με προσωπικά κίνητρα μόνο για το συμφέρον και τη δική του ευημερία, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε άσχημες συνέπειες και αυτό θα μπορούσε να είναι καταστροφικό. Ο Άγγλος φιλόσοφος υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος διακατέχεται από εγωιστικές τάσεις, που τον οδηγεί σε λάθος δρόμο. Για τον άνθρωπο, δηλαδή, υπάρχει ή η ωφέλεια από μια πράξη ή η ζημιά του ατόμου (Hobbes).

Ο εκπαιδευτικός και ο εκπαιδευόμενος δεν εμπλέκονται μόνο, όπως συνηθίζεται, σε ένα ηθικολογικό πλαίσιο καθηκόντων, αλλά και σε μια ηθική κοινότητα φροντίδας, αλλά και δημοκρατικότητας (Thayer-Bacon και Bacon, 1998). Κάτι που σημαίνει ότι η μέριμνα του εκπαιδευτικού για το έργο του δεν μπορεί να είναι μόνο διεκπεραιωτική, δηλαδή παραδίδει απλώς σωστά το μάθημά του, αλλά το σημαντικό είναι να αναθέτει εργασίες και αξιολογεί σωστά τους μαθητές και να έχει ευθύνη για τη μάθηση και την επίδοση των μαθητών του.

Να σημειωθεί ότι όταν στις ελληνικές πόλεις-κράτη, η ελευθερία του λόγου επικράτησε λίγο μετά το θάνατο του Αισώπου, οι ρητοροδιδάσκαλοι χρησιμοποιούσαν τους μύθους, όχι μόνο για να πραγματευθούν ζητήματα ηθικής, αλλά και για να διδάξουν στους μαθητές κανόνες και αξίες της ζωής. Οι ιστορίες, αν και μικρές ήταν υποδειγματικές ως προς την επιχειρηματολογία και την ανάλυση. Μέσα από τους μύθους είναι γνωστή βέβαια, είναι σχέση του ανθρώπου με τα ζώα, πόσο οικεία είναι

και πόσο κάνει τα παιδιά να αισθάνονται ωραία συναισθήματα, αλλά και πολύ περισσότερο να μαθαίνουν σημαντικές αξίες για τη ζωή.

Μέσα από τις ιστορίες αυτές εκφράζονται κοινωνικά προβλήματα, σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, αλλά και σχέσεις που προκύπτουν μέσα από τις αλληλοεπιδράσεις των ανθρώπων σε μια κοινωνία, καθώς και αντιδικίες, που ίσως δε μπορούσε να εκφράσει άμεσα. Και αυτό συνέβη σε μία εποχή, όπου οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων ήταν ιδιαίτερα δύσκολες, όπου οι συνθήκες ήταν σκληρές, που χρειαζόταν ένας υπαινικτικός λόγος για να ελέγχει την εκτροπή και να επικρίνει τις κοινωνικές αναταραχές.

Αυτό, ακριβώς το ρόλο ανέλαβε να έχει ο μύθος με τα ζώα, να γίνει ένα μέσο με λειτουργικότητα, ένα μέσο για να καταλάβει κανείς όχι μόνο τις σημαντικές αξίες, αλλά και τις αδικίες που γίνονταν. Ήταν δυνατό μέσα από τους μύθους να διαχέονται αλήθειες και πολιτικές και κοινωνικές και να εκφράζονται απόψεις με αλληγορικό τρόπο (Μιχαλοπούλου-Δημάκη, 1986).

Από την αρχαιότητα, κιόλας, οι μύθοι χρησιμοποιήθηκαν και στη διδασκαλία των παιδιών. Είναι γεγονός ότι παιδαγωγική σημασία τους είχε κατανοηθεί πολύ καλά για την περίοδο της ευαίσθητης παιδικής ηλικίας. Οι Έλληνες, αλλά και οι Ρωμαίοι θεωρούσαν τους Μύθους του Αισώπου ως διδακτικό μέσο, με ιδιαίτερη σημασία και μέσα από αυτούς μπορούσαν να προσελκύουν τις ψυχές, ιδιαίτερα, των αγράμματων και των αγροτών, οι οποίοι ακούν με μεγαλύτερη προσοχή, συμφωνούν εύκολα και ευχαριστούνται μέσα από την ανάγνωση ή το άκουσμα των μύθων. Άλλωστε, παροχή τέρψης και απόλαυσης μέσα από το μύθο αποτελούσε, πάντα λίγο πολύ το κίνητρο των μυθοποιών (Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου, 1997).

Ποτέ, όμως, δεν αγνοήθηκε η δύναμη της μάθησης μέσα από τους μύθους, αφού είναι γνώστες της ευθύνης, που έχουν: να παιδεύσουν τους ανθρώπους. Πολλοί εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί, αλλά και εκκλησιαστικοί κύκλοι καταθέτουν την άποψή τους, ότι στη μυθολογία συνυπήρχαν πολλά στοιχεία, που την έκαναν ιδιαίτερως ελκυστική, η ιστορία των πρωτόγονων, οι διάφορες καταστάσεις που λάμβαναν μέρος μεταξύ των ζώων, τα οποία προσέφεραν τέρψη, αλλά και μάθηση.

Έτσι γίνεται φανερό ότι παιδευτική πρόθεση των Ελλήνων μυθολόγων ήταν να δώσουν σε μικρούς και μεγάλους ωραία μηνύματα για τη ζωή. Άλλωστε, το βασικό

μέλημα των μυθολόγων ήταν και το βασικό στοιχείο της μάθησης και της παιδείας, κι αυτό γινόταν κατά κύριο λόγο μέσα από τα ηθικά διδάγματα που «ξεπηδούσαν» μέσα από τις ευφάνταστες και απλοϊκές αυτές ιστορίες.

Όλα αυτά συνέβαλαν σημαντικά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και του ήθους των μαθητών. Πιο συγκεκριμένα, οι μύθοι των ζώων αποτελούσαν, ουσιαστικά, ένα σωστό παιδαγωγικό μέσο, ιδιαίτερα θα λέγαμε για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Οι μύθοι αποτέλεσαν ένα είδος της λογοτεχνίας με ιδιαίτερη παιδαγωγική αξία, καθώς διαθέτουν ομορφιά, είναι καλογραμμένοι, με απλή και λιτή γλώσσα, έτσι ώστε να την καταλαβαίνει ο καθένας, και απευθύνονται, πλέον και στους μεγάλους, με σκοπό την ψυχαγωγία, αλλά και παράλληλα την ηθική διαπαιδαγώγηση.

Σε αρκετές περιπτώσεις στην ιστορία οι μύθοι του Αισώπου αποτέλεσαν ουσιαστικό στοιχείο για την εκμάθηση στο σχολείο, αλλά και για τη γενικότερη ηθική εκπαίδευση του λαού. Στο τέλος του 18ου αιώνα περίπου, οι μύθοι θεωρήθηκαν και έκφραση της αρχέγονης φυσικής ενότητας του ανθρώπου με τη φύση και ότι αυτά τα δύο σχετίζονταν σε μεγάλο βαθμό. Διότι ο ρομαντισμός, ως κίνημα εκείνης της περιόδου, προέτρεπε τους ανθρώπους να γίνουν ένα με τη φύση και να επιστρέφουν σε αυτήν, γιατί από εκεί πηγάζει η αλήθεια και το ήθος του ανθρώπου. Αποτέλεσμα ήταν στροφή προς τους μύθους των ζώων, που εκφράζονταν, κάποτε, και μέσα από την ποίηση.

Ο αρχικός ζωντανός μύθος δεν είχε σκοπό να αποδώσει μία καθολική αλήθεια, αλλά μία αλήθεια που να έχει αποδέκτη έναν συγκεκριμένο ακροατή, σε μια συγκεκριμένη στιγμή της ζωής του, και η οποία έπρεπε να είναι αποτελεσματική στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ήταν ένας τρόπος κριτικής, αλλά και πειθούς, αποφεύγοντας έμμεσα την προσβολή, αλλά δημιουργώντας εντύπωση με βάση την καλλιτεχνική μορφή της. Αποτελούσε ένα πολύτιμο «εργαλείο» για τους αδύναμους απέναντι στους ισχυρούς (Μπενέκος, 1987).

Μέσα από την ιστορία των μύθων, που ψυχαγωγούν τους ανθρώπου για πάνω από 3.000 χρόνια, οι αισώπειοι μύθοι έχουν συντελέσει να δώσουν σημαντικά στοιχεία για τον κάθε άνθρωπο: να διδάξουν, να πείσουν, να ψυχαγωγήσουν, να σατιρίσουν, αλλά ακόμη και να προκαλέσουν. Άλλωστε μέχρι και σήμερα που η κοινωνία έχει

αλλάξει και έχει εκσυγχρονιστεί, οι μύθοι αποτελούν ένα ευχάριστο ανάγνωσμα και ένα από τα πιο ωραία λογοτεχνικά είδη.

Το σημαντικότερο είναι ότι δίνουν σπουδαία διδάγματα, ιδίως στις νεαρότερες ηλικίες, και βοηθούν τον κάθε νέο μέσα από αλληγορίες, να μπορεί να καταλαβαίνει και να ξεχωρίζει καταστάσεις που συναντάει στη ζωή του, όπως να ξεχωρίζει το καλό από το κακό, τον πονηρό από τον καλό άνθρωπο και τόσα άλλα. Και πρέπει να σημειωθεί, ότι η ουσία κάθε μύθου είναι καλά εδραιωμένη στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Κεφάλαιο 2: Η Ζωή και οι Μύθοι του Αισώπου

2.1 Ο Αίσωπος και οι Μύθοι του

Αν και οι περισσότεροι γνωρίζουν τους μύθους του Αισώπου, λίγοι είναι οι άνθρωποι που γνωρίζουν στοιχεία για τη ζωή του. Ο Αίσωπος έφτιαχνε μύθους (μύθος + ποιώ), δηλαδή ήταν μυθοποιός, ο οποίος έζησε στην αρχαία Ελλάδα, περίπου τον 6ο αιώνα π.Χ. Θεωρείται ο πρωτοπόρος της λογοτεχνίας και είναι γνωστός για τις αφηγήσεις του (πραγματικές ή φανταστικές), που πολύ εύστοχα χρησιμοποιεί στις ιστορίες του. Εικάζεται ότι γεννήθηκε στη Φρυγία, στη Σάμο ή τη Θράκη ή ακόμη και στην Αιθιοπία και είναι πολλές οι χώρες, άλλωστε, που διεκδικούν την καταγωγή του.

Οι πηγές για την καταγωγή και τη ζωή του είναι εξαιρετικά λίγες, οπότε είναι δύσκολο να γνωρίζουμε την ακριβή καταγωγή του ή πότε ακριβώς γεννήθηκε, ωστόσο υπάρχουν και κάποιοι που δεν πιστεύουν καν ότι ο μεγάλος αυτός φιλόσοφος έζησε και έγραψε αυτούς του Μύθους, που συντροφεύουν μικρούς και μεγάλους μέχρι και σήμερα. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετές μαρτυρίες, από τον Αριστοτέλη, τον Πλάτωνα, τον Ηρόδοτο, καθώς και άλλους μεγάλους φιλοσόφους της εποχής, ότι ο Αίσωπος έζησε κατά τα τέλη του 5ου αιώνα π.Χ., καθώς επίσης πιστεύεται –σύμφωνα με κάποιες μαρτυρίες- ότι προερχόταν από οικογένεια δούλων. Κάποια από τα χαρακτηριστικά που του αποδίδονται, σύμφωνα πάντα με λιγοστές μαρτυρίες, είναι ότι είναι καμπούρης, άσχημος, με πλακουτσωτή μύτη και τριγωνικό κεφάλι, ήταν όμως ένας ευφυέστατος άνθρωπος (Παπαθωμόπουλος, 2009).

Τα αφηγήματά του είναι γνωστά για τις ωραίες, αλληγορικές ιστορίες του, καθώς και για τα συμβολικά και διδακτικά του μηνύματα που δίνει στα παιδιά, αλλά και στους μεγαλύτερους μέσα από αυτές. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι τα μικρά παιδιά

λατρεύουν τους μύθους του και παίρνουν σημαντικά διδάγματα από τους Μύθους του Αισώπου. Οι ήρωες που χρησιμοποιεί στις αφηγήσεις του είναι τα ζώα, όπως ο λύκος, το λιοντάρι, η αλεπού, ο λαγός, τα οποία μιλούν, έχουν συναισθήματα και συμπεριφέρονται σαν να ήταν άνθρωποι. Παράλληλα, στις αφηγήσεις του Αισώπου υπάρχουν οι Θεοί και οι άνθρωποι.

Αν και το λογοτεχνικό ύφος που χρησιμοποιεί στα βιβλία του ο Αίσωπος δεν μπορεί να ενταχθεί ούτε στο μυθιστόρημα ούτε στη βιογραφία, τα βιβλία του έχουν κοινά στοιχεία και με τα δύο αυτά είδη. Για παράδειγμα, σε σχέση με το μυθιστόρημα, ο Αίσωπος δεν υπάρχει σαφής χρονολογική ακολουθία στα επεισόδια των ιστοριών του, ενώ όσον αφορά τη βιογραφία, ο μυθοποιός διαφοροποιείται, αφού ο ήρωάς του εμφανίζεται με μυθοποιημένη μορφή (Σακελλαρίου, 1987). Πρέπει να σημειωθεί, ότι ο μεγάλος αυτός δημιουργός παραμυθιών, που λατρεύουν τα νήπια, δεν έγραψε ο ίδιος τις ιστορίες που διηγούταν. Έτσι, λόγιοι και θαυμαστές της εποχής του κατέγραψαν τους μύθους του, οι οποίοι ακόμη και σήμερα έχουν πολύ μεγάλη αξία για τα ηθικά διδάγματά τους.

Ωστόσο, οι αισώπειοι μύθοι δεν έμειναν αναλλοίωτοι με το πέρασμα των χρόνων, αλλά υπέστηκες αρκετές διασκευές. Μετά το 1945, αρκετοί λόγιοι και δημιουργοί παραμυθιών δεν αρκέστηκαν απλά στο να μεταφράσουν τα παραμύθια του σε πολλές γλώσσες, αλλά προχώρησαν και σε διάφορες αλλαγές, καθώς και διασκευές, όπως έκριναν οι ίδιοι (Δελώνης, 1991).

2.2 Η Σημασία των Μύθων του Αισώπου

Κάθε ιστορία που «ξετυλίγει» ο Αίσωπος, έχει να δώσει ένα σημαντικό ηθικό δίδαγμα στα παιδιά και ιδιαίτερα οι φανταστικοί ήρωες δίνουν μαθήματα για την κάθε πτυχή της ζωής: με τον τρόπο που σκέφτονται, ενεργούν και επικοινωνούν με τους άλλους. Η κάθε αφήγηση συμπεριλαμβάνει ένα αυτοτελές περιστατικό, που έχει ένα ξεκάθαρο μήνυμα για τον αναγνώστη, ενώ τα ζώα (όπως η αλεπού και ο λαγός) που χρησιμοποιεί δείχνουν και τα αισθήματα των ανθρώπων.

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα διδάγματα που παίρνουν τα παιδιά, από τους Μύθους του Αισώπου, είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τα ίδια και το χαρακτήρα τους. Μαθαίνουν για παράδειγμα ότι η έλλειψη εμπιστοσύνης μπορεί να επιφέρει τη δυστυχία

ή ότι η ευγνωμοσύνη είναι ένα πολύ ωραίο χαρακτηριστικό, που διαθέτουν οι άνθρωποι που έχουν ευγενική ψυχή. Η αξία που έχουν οι μύθοι στην ψυχή του παιδιού, και ειδικά ο αισώπειος μύθος, είναι πολύ μεγάλη.

Ο μύθος λειτουργεί ως σύμβολο, που γοητεύει τους μικρούς αναγνώστες, κληροδοτώντας στα παιδιά τη σοφία αιώνων. Με πρωταγωνιστές τα ζώα, που τα παιδιά αγαπούν, τα παιδιά μαθαίνουν για σημαντικές αξίες της ζωής, όπως τις ανθρώπινες αδυναμίες και τα πάθη των ανθρώπων. Πολλές φορές, ιδίως τα παιδιά, ενθουσιάζονται και γοητεύονται να διαβάζουν τους Μύθους του Αισώπου, να ακολουθούν τις ζωές των ζώων και το πώς σκέφτονται και αντιδρούν σε κάθε κατάσταση, κάτι που τα βοηθάει και στην ανάπτυξη της εκφραστικής τους ικανότητας.

Τα παιδιά γοητεύονται, ακούγοντας ή διαβάζοντας τις φανταστικές αυτές ιστορίες, παράλληλα, όμως αποκτούν αξίες για τη ζωή. Οι γνώσεις αυτές, στους Μύθους του Αισώπου παρουσιάζονται με έναν πολύ ωραίο τρόπο: με ηθικά διδάγματα, που ενισχύονται με ωραίες εικόνες. Τα ηθικά διδάγματα, που μπορούν να αποκομίσουν τα παιδιά στην προσχολική ηλικία είναι πολλά, τα οποία δίνονται με αλληγορικό τρόπο στις αισώπειες ιστορίες. Έτσι τα παιδιά, ταξιδεύοντας στον κόσμο της φαντασίας, μαθαίνουν πράγματα για τη ζωή, που θα τους είναι χρήσιμα και αργότερα.

Οι Μύθοι του Αισώπου είναι γραμμένοι με απλό λόγο: με σύντομες και καθαρές προτάσεις, που ζωντανεύουν τις εικόνες και τις ομιλίες μεταξύ των ζώων, προσδίδουν τρυφερότητα, όπως άλλωστε και οι ηλικίες στις οποίες απευθύνονται οι Αισώπειοι μύθοι, δίνοντας εξαιρετικά παραδείγματα.

Παράλληλα, υψώνουν στην ψυχή και στο νου των νηπίων, με το πιο εποικοδομητικό τρόπο, ηθικά διδάγματα και αξίες για τη ζωή, όπως η ειλικρίνεια, η συνεργασία, η τιμιότητα, η δίκαιη μεταχείριση, καθώς και πολλά άλλα. Όλα τα στοιχεία, δηλαδή, που συγκροτούν έναν σωστό πολίτη του αύριο.

Παρ' όλα αυτά, στις ιστορίες του Αισώπου γίνεται και λόγος για όσα ο άνθρωπος πρέπει να αποφεύγει στη ζωή του, όπως φαίνεται από τα «πρόσωπα» του λύκου και του λιονταριού, που δείχνουν κακία, εγωισμό και φέρονται υπεροπτικά. Έτσι διαγράφονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, μέσα από ευκολοδιάβαστα και πολύ περιγραφικά και απλά κείμενα, οι χαρακτήρες ανθρώπων, αλλά και ο τρόπος που αντιμετωπίζουν την κάθε κατάσταση και τα εμπόδια που συναντούν στο διάβα τους.

Όλες αυτές οι αισιώπειες περιπέτειες αναπαριστούν με αλληγορικό τρόπο τις παγίδες και τα εμπόδια που είναι εύλογο να συναντά ο κάθε σύγχρονος άνθρωπος σήμερα σε κάθε τομέα της ζωής του. Το βασικότερο όμως είναι πώς αντιδρά σε αυτό, αλλά και με ποιους τρόπους ενεργεί για να βγει νικητής (Τσουκαλάς, 2004)

2.3 Ο Μύθος και η σημασία του

Ο μύθος είναι μία έννοια που δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί. Θα λέγαμε ότι είναι μια φτιαχτή ιστορία που μπορεί να συμπεριλαμβάνει και στοιχεία από την πραγματικότητα. Αποτελεί, δηλαδή, «περιουσία» της Τέχνης, είναι μία αφήγηση γεγονότων (φανταστικών ή πραγματικών), που έχουν ως στόχο να αποδώσουν στοιχεία και καταστάσεις της πραγματικότητας. Στην προϊστορία, για παράδειγμα, ο μύθος ήταν μια μορφή ιδεολογίας (Αύδικος, 1996). Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι η προέλευση του μύθου είναι αμφιλεγόμενη, αποτελεί όμως ένα μεγάλο μέρος της παράδοσης. Στους αρχαίους ο μύθος είχε διαφορετική έννοια. Στον Όμηρο έχει την έννοια της συμβουλής, στον Πίνδαρο, την έννοια του παραμυθιού, στον Αριστοτέλη, την πλοκή της τραγωδίας. Τις περισσότερες φορές συνδέει φανταστικές ιστορίες με γεγονότα που έχουν συμβεί στην πραγματική ζωή. Ανάλογα με το περιεχόμενο ένας μύθος μπορεί να χαρακτηριστεί ως (Αναγνωστόπουλος, Αθήνα 1987):

- Θεογονικός μύθος, που αναφέρεται στη δημιουργία και ιστορία των Θεών
- Κοσμογονικός μύθος, που αναφέρεται στη δημιουργία του κόσμου
- Αιτιολογικός μύθος, που εξηγεί την καταγωγή των όντων.
- Εσχατολογικός μύθος, που αναφέρεται στα «έσχατα» δηλαδή το τέλος του κόσμου
- Ηθικός μύθος, που αναφέρεται στην πάλη αγαθού και κακού για το ποιο θα υπερισχύσει
- Ιστορικός μύθος, που αναφέρεται σε πολέμους
- Πολιτικός μύθος, ο μύθος που επινοεί ο κάθε πολιτικός
- Ηρωικός μύθος, που αναφέρεται σε ήρωες.

Υπάρχουν δυο κατηγορίες μύθων, οι πλαστοί και οι γνήσιοι. Οι πλαστοί μύθοι είναι δημιουργήματα της φαντασίας και δεν υπάρχει κάτι αληθινό σε αυτούς ενώ οι γνήσιοι παρά το γεγονός ότι υποκρύπτεται η φαντασία καταλαβαίνουμε ότι υπάρχει

αλήθεια. Θα πρέπει όμως εδώ να γίνει και μία διάκριση ανάμεσα στο μύθο και στο παραμύθι αλλά και στο θρύλο και τη μυθολογία.

Τα παραμύθια αποτελούν ιστορίες με φανταστικά πλάσματα και αρκετή περιπέτεια που στόχο έχουν να διασκεδάσουν τα παιδιά.

Οι θρύλοι αφορούν συχνά πραγματικά ιστορικά πρόσωπα που οι περιπέτειες τους και τα χαρακτηριστικά τους έχουν διαπλατυνθεί από συγγραφείς ή από τον λαό.

Στην μυθολογία οι ιστορίες αποσκοπούν να δώσουν εξήγηση για το πώς συμβαίνει κάτι ή γιατί συμβαίνει κτλ.

Στους μύθους έχουμε την αφήγηση μιας ιστορίας με πρωταγωνιστές ανθρώπους και ζώα της καθημερινότητας που έχει πάντα ένα ηθικό δίδαγμα.

Ο παραπάνω διαχωρισμός δεν είναι τόσο απόλυτος γιατί τα στοιχεία της μιας κατηγορίας μπορεί να συνυπάρχουν με τα στοιχεία της άλλης. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι τα παραμύθια που στόχο έχουν την διασκέδαση, ταυτόχρονα δεν μπορούν να έχουν ένα δίδαγμα που αποτελεί πλεονέκτημα του μύθου.

Σκοπός του μύθου είναι να διδάξει τα παιδιά ενώ το παραμύθι να τα ψυχαγωγήσει. Στην αφήγηση των μύθων χρησιμοποιείται αρκετά η γλώσσα των συμβόλων και απευθύνονται στη φαντασία των παιδιών, παρακάμπτοντας τη λογική (που σε αυτή την ηλικία είναι υπό διαμόρφωση). Δεδομένου ότι ο μύθος είναι ένα λογοτεχνικό έργο, προσαρμοσμένο κατάλληλα στις δυνατότητες της παιδικής ηλικίας, γίνεται αντιληπτό ότι η αγάπη των παιδιών για τους μύθους διαμορφώνει τους αυριανούς πολίτες, οι οποίοι θα είναι αναγνώστες και άλλων βιβλίων ή θεατές του θεάτρου. Έτσι τα παιδιά έχουν μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα της κοινωνίας, αλλά και διαφόρων προβλημάτων που θα αντιμετωπίσουν αργότερα στη ζωή τους.

Κεφάλαιο 3: Η διαπαιδαγώγηση μέσα από τους Μύθους του

Αισώπου

3.1 Διαπαιδαγώγηση και Προσχολική Ηλικία

Οι Μύθοι του Αισώπου μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της διαπαιδαγώγησης και στην προσχολική ηλικία της εκπαίδευσης, για να διδάξουν ηθικές αξίες στα μικρά παιδιά. Οι μύθοι, με έναν ωραίο, απλό, κατανοητό και αλληγορικό τρόπο, μέσα από τις ομιλίες και τις αντιδράσεις των ζώων, αναφέρονται σε παρόμοιες καταστάσεις της σημερινής κοινωνίας. Έτσι, τα παιδιά ασυναίσθητα κάνουν τους συνειρμούς με τις ζωές

τους. Πιο συγκεκριμένα, αν και είναι απλές ιστορίες, μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά, δίνοντάς τους πολύ σημαντικά μαθήματα, που θα τα βοηθήσουν αρκετά και στη μετέπειτα πορεία τους σε διάφορους τομείς. Μερικά από τα οφέλη των αισώπειων μύθων για τα παιδιά είναι τα παρακάτω:

1. Ανάπτυξη του Λόγου των Παιδιών

Διαβάζοντας ή ακούγοντας τους Μύθους του Αισώπου, τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν τον προφορικό τους λόγο, το λεξιλόγιό τους, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν κάποιες εκφράσεις. Για να γίνει αυτό, ο δάσκαλος είναι καλύτερα αλλά και προς όφελος όλων των μαθητών να διαβάζει με νόημα τις ιστορίες των Μύθων, να δίνει χρώμα στην αφήγησή του, να τονίζει περισσότερο τα σημεία που πιστεύει ότι τα παιδιά πρέπει να δώσουν περισσότερο προσοχή, έτσι ώστε να τονίζει τα πιο σημαντικά νοήματα των κειμένων.

Είναι σημαντικό, λοιπόν, ο αφηγητής να ξέρει τι ακριβώς θέλει να τονίσει ο Αίσωπος σε κάθε ιστορία τους, έτσι ώστε να το μεταφέρει όσο πιο απλά γίνεται στα νήπια για να το καταλάβουν. Έτσι, οι μικροί μαθητές θα δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για να ακούν αυτές τις ιστορίες, πιθανώς θα γοητεύονται αλλά και θα νιώθουν ότι αποτελούν μέρος της ιστορίας, ενώ παράλληλα θα νιώθουν ότι συμμετέχουν στην αφήγηση του παραμυθιού και όχι ότι απλά ότι είναι παθητικοί ακροατές.

Στην προσχολική τάξη, το ρόλο του αφηγητή τον έχει ο δάσκαλος ή ο νηπιαγωγός, ο οποίος πρέπει να αρθρώνει καλά τις λέξεις, να σταματά λίγο το λόγο όταν υπάρχει κόμμα στο κείμενο, και να δίνει έμφαση στα σημαντικότερα νοήματα.

Αρχικά, βέβαια, ο αφηγητής θα πρέπει να διαλέξει ένα από τα γνωστά παραμύθια του Αισώπου, όπως είναι για παράδειγμα «Η αλεπού και ο Κόρακας», «η Χελώνα που ήθελε να Πετάξει», καθώς και τόσα άλλα. Έπειτα, θα πρέπει να αρχίσει την αφήγησή του, με λόγο απλό, κατανοητό, χρησιμοποιώντας τις λέξεις με νόημα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η αφήγηση έχει καλύτερη απήχηση στα παιδιά του νηπιαγωγείου όταν γίνεται με διαδραστικό τρόπο. Για παράδειγμα, όταν βλέπουν και ανάλογες εικόνες που σχετίζονται με το μύθο, είναι πολύ πιθανό να θυμούνται την ιστορία που διάβασαν ή που άκουσαν το δάσκαλό τους να τη διηγείται μέσα στην τάξη.

Έτσι τα παιδιά θα μπορούν να συνδέουν τις λέξεις που ακούν με κάτι το οποίο βλέπουν και να κάνουν τους ανάλογους συνειρμούς.

Αν ο νηπιαγωγός επιλέξει τον μύθο του Αισώπου «Λιοντάρι και Ποντίκι», μπορεί κατά την αφήγησή του στα παιδιά, να είναι παραστατικός, δηλαδή να δείχνει με κάποιες κινήσεις την ιστορία που αφηγείται στα παιδιά. Παράλληλα, μπορεί να εναλλάσσει και τη φωνή του, για να δείξει για παράδειγμα αν είναι ο λύκος ή η χελώνα (μπορεί πχ. να ανεβάζει ή να κατεβάζει τον τόνο της φωνής του ή να την κάνει πιο βραχνή) για να καταλαβαίνουν καλύτερα ποιος μιλάει στον Μύθο και δημιουργούνται και τα ανάλογα συναισθήματα. Ή, επίσης, ο αφηγητής μπορεί να χρησιμοποιήσει κουκλάκια (ένα λιονταράκι κι ένα ποντίκι), για να αναπαραστήσει εικόνες από το βιβλίο. Όταν θα αναφέρεται στο δάσος, για το οποίο κάνει λόγο το συγκεκριμένο παραμύθι, μπορεί ο δάσκαλος να δείξει μία εικόνα με δάσος στα μικρά παιδιά, έτσι ώστε να καταλαβαίνουν το λόγο σε αντιπαραβολή με μια χαρακτηριστική εικόνα.

2. Συνεργατικότητα και Αλληλεγγύη

Οι εικόνες που παρουσιάζονται στα παραμύθια, ιδιαίτερα αν έχουν ωραίες αναπαραστάσεις και χρώματα και σχέδια, προκαλούν περισσότερο το ενδιαφέρον των παιδιών. Έτσι, τα νήπια, μέσα από την εξιστόρηση των Μύθων του Αισώπου μπορούν να αντιληφθούν τις εικόνες όπως εκείνα επιλέγουν. Ή τα παιδιά ζωγραφίζουν ό,τι τους έκανε εντύπωση από αυτόν το μύθο ή θα μπορούσαν να φτιάξουν μια ζωγραφιά 3-4 παιδιά μαζί, έτσι θα μάθουν να συνεργάζονται και να βοηθά το ένα το άλλο (Μπενέκος, 1987).

Μέσα από τη δραστηριότητα της αφήγησης και της ζωγραφικής, τα παιδιά μαθαίνουν να εξωτερικεύουν αυτά που σκέφτονται αλλά και να δίνουν στους άλλους καλύτερα να καταλαβαίνουν αυτό που θέλουν να πουν, αλλά και να αλληλοβοηθούνται και να αλληλοεπιδρούν αρμονικά μαζί με τα άλλα παιδιά στην τάξη. Έτσι αργότερα στη ζωή τους θα έχουν την ικανότητα, για παράδειγμα, να ολοκληρώσουν μία εργασία, που θα βασίζεται στο διάλογο, τη συνεργασία, τη συναδελφικότητα.

3. Η ευγένεια και οι καλοί τρόποι κερδίζουν

Η καλή συμπεριφορά, σύμφωνα με τον Αίσωπο, μπορεί να διδαχθεί με πολύ εύστοχο τρόπο μέσα από παραδείγματα (Αύδικος, 1994). Οι ιστορίες του έχουν μία ηθική διδακτική, όπου στο τέλος πάντα η αδικία βγαίνει στο «φως» και, όπως είναι φυσικό, ο κακός τιμωρείται. Ο ευγενικός, ο συνετός, αυτός που λειτουργεί με καλό σκοπό φαίνεται πάντα ο καλύτερος και είναι ο ήρωας των μικρών παιδιών. Η ευγένεια και η καλοσύνη πάντα κερδίζουν στο τέλος, όπως και στα παραμύθια ο κεντρικός ήρωας συνήθως ενσαρκώνει τον καλό άνθρωπο, ενώ ο κακός, δείχνει στα παιδιά πώς ο κακός εαυτός του μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο σε κακόβουλες πράξεις.

Στις ιστορίες των ζώων, στους Μύθους του Αισώπου, βγαίνουν στην επιφάνεια τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του ανθρώπου, όπως είναι η καλοσύνη, η ειλικρίνεια, η ταπεινοφροσύνη και, αντίστοιχα, η αλαζονεία, το ψέμα, η πονηριά, η απληστία ή ο ατομικισμός. Στο τέλος, όμως, ό,τι κι αν έχει γίνει επικρατεί πάντα το στοιχείο του καλού και έτσι τα παιδιά διδάσκονται ότι η ευγένεια και η καλοσύνη στη ζωή τους μπορεί να τα ανταμείψει.

4. Η Αξία του Άλλου

Μέσα από τους Μύθους του Αισώπου, τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας διδάσκονται να μην υποτιμάνε ποτέ κανέναν άνθρωπο, ανεξάρτητα από το μέγεθός του. Κι αυτό διότι ο κάθε άνθρωπος έχει το δικό του χαρακτήρα και την προσωπικότητα, με τα προτερήματα και τα ελαττώματά του, και ο καθένας έχει τις δικές του ιδιαίτερες δυνατότητες, αλλά και κάποια ταλέντα που μπορεί να αναπτύξει. Στην ιστορία του Αισώπου, το λιοντάρι είναι ο βασιλιάς των ζώων και, κατά συνέπεια, είναι γνωστή η εξουσία και η δύναμη που έχει και όλα τα άλλα ζώα που τον σέβονται.

Έτσι μέσα από τον τρόπο που ενεργεί το λιοντάρι, οι μαθητές βλέπουν τη δύναμή του, που συμβολίζει τη δύναμη που μπορεί να έχει ένας άνθρωπος που βρίσκεται στην εξουσία, ενώ στην αντίθετη πλευρά, στους Μύθους του Αισώπου, βρίσκονται τα ποντίκια, τα οποία αναπαρίστανται ως ιδιαίτερα λαίμαργα, κακά και δεν νοιάζονται για τις πράξεις τους και τις συνέπειες που μπορεί να έχουν αυτές για τους άλλους. Το μήνυμα που δίνεται στα παιδιά είναι ότι ο ύπουλος άνθρωπος δεν τα καταφέρνει (Cooper, 1998)

5. Η σημασία της εργατικότητας

Στο βιβλίο «Ο Τζίτζικας και ο Μέρμηγκας», τα μυρμήγκια συμβολίζουν την εργατικότητα. Για παράδειγμα, προσπαθούν όλα να μαζέψουν την τροφή τους εγκαίρως και πριν έρθει ο βαρύς χειμώνας, έτσι ώστε να έχουν αποθέματα. Όλα μαζί λειτουργούν για το καλό όλων: εργάζονται προνοητικά, μεθοδικά και αν και είναι μικρόσωμα έχουν θέληση και πείσμα. Διαβάζοντας ή ακούγοντας να διαβάζει ο δάσκαλος αυτό το βιβλίο, τα μικρά παιδιά μαθαίνουν ότι πρέπει να εργάζονται ομαδικά, βοηθώντας το ένα το άλλο και έτσι μπορούν να υπάρχουν καλύτερα αποτελέσματα.

Επίσης, διδάσκονται το πείσμα, τη θέληση, αξίες που αργότερα θα τα βοηθήσουν να προχωρήσουν στη ζωή τους, στοιχεία δηλαδή της προσωπικότητάς τους που αργότερα θα βοηθήσουν τα νεαρά παιδιά να βγουν στη ζωή, στην εργασία, αλλά και να καλυτερεύσουν τις σχέσεις τους με τους άλλους. Αυτό σημαίνει ότι όταν ένας άνθρωπος έχει θέληση, πείσμα και εργάζεται (ακόμη και αν δεν κάνει μεγάλα βήματα, αλλά προχωρά μεθοδικά και προνοητικά και με στόχους), τότε θα τα καταφέρει να κάνει το όνειρό του πραγματικότητα, παρά τις αντιξοότητες που μπορεί να συναντήσει στο δρόμο του.

Παράλληλα, μαθαίνει αξίες όπως την συνεννόηση, το σεβασμό, την πίστη, την αφοσίωση, αλλά και να πιστεύει στην ομαδική εργασία, την αλληλοβοήθεια και να μην κοιτάει μόνο τον εαυτό του και πώς θα πράξει με πονηρό τρόπο έναντι των φίλων ή των συμμαθητών του. Διότι έτσι δεν θα μπορέσει να γίνει σωστός και ενάρετος άνθρωπος, αλλά και το βασικότερο δεν θα μπορέσει να προχωρήσει. Καθώς επίσης και ότι το μέγεθος του ανθρώπου δεν κάνει τη διαφορά, αλλά η ψυχή και η θέληση για να καταφέρει αυτά που θέλει (Τσουκαλάς 2004).

6. Αίσθημα Ελπίδας

Η ζωή των ζώων στους μύθους κυλά όμορφα, μέχρι να αρχίσουν να εμφανίζονται τα πρώτα «σύννεφα» για τους ήρωες-ζώα του Αισώπου, οι οποίοι πρέπει να ξεπεράσουν τις αναποδιές που εμφανίζονται μπροστά τους, άλλοτε με αγνό και άλλοτε με δόλιο τρόπο. Οι πρωταγωνιστές των ιστοριών, αλλά και της καθημερινής ζωής, καταφέρνουν στο τέλος να ανταπεξέλθουν σε κάθε εμπόδιο και να βγουν δυνατοί. Και πάντα στο τέλος φαίνεται ότι αυτός που προσπαθούσε περισσότερο ή αυτός που φέρθηκε πιο σωστά,

ήταν ο κερδισμένος και αυτός που μένει στη μνήμη των παιδιών. Έτσι οι μικροί μαθητές μαθαίνουν να μη χάνουν την ελπίδα και το θάρρος τους όταν έχουν δυσκολίες, αλλά να προσπαθούν μέχρι να τα καταφέρουν. Διδάσκονται, δηλαδή, να πιστεύουν και να κυνηγούν τα όνειρά τους παρά τις δυσκολίες.

7. Η αλήθεια και το Ψέμα

Μέσα από τους Μύθους του Αισώπου, τα παιδιά, σε όποια ηλικία κι αν βρίσκονται, μπορούν να διδαχθούν να λένε την αλήθεια και να πιστεύουν σε αυτή. Κάτι που είναι ιδιαίτερα σημαντικό και θα τα βοηθήσει σε όλη τη ζωή τους, είτε στον προσωπικό, είτε στον κοινωνικό ή τον επαγγελματικό τομέα, η αλήθεια πάντα θα οδηγεί τον άνθρωπο στο καλό. Αντίθετα, το ψέμα μπορεί να δημιουργήσει μόνο προβλήματα και δεν θα οδηγήσει πουθενά, παρά μόνο στις λάθος πράξεις και εκτιμήσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, για την αλήθεια και το ψέμα, τα παιδιά μπορούν να διδαχθούν από το αισώπειο βιβλίο «Ο ψεύτης και ο βοσκός», όπου το ψέμα συμβολίζει την πλεονεξία, όπου ο λύκος στο τέλος, έφαγε τα πρόβατα του αθώου και καλόπιστου βοσκού. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο βοσκός είναι αγνός, αθώος και αφελής και το μυαλό του δεν πάει στο κακό ή ότι κάποιος σκέφτεται να τον βλάψει και να του πάρει τα πρόβατα, αλλά πιστεύει αυτά που του λένε γιατί έχει μάθει να πιστεύει στον άνθρωπο: δηλαδή, ο βοσκός δεν είχε σκεφτεί σωστά τις πράξεις του. Πιστεύει στην αγνότητα και ότι και οι άλλοι είναι σαν κι αυτόν κι ότι θα του φερθούν με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή δεν θα τον κοροϊδέψουν.

Τα πρόβατα δείχνουν την άβουλη πλευρά της ζωής. Δηλαδή, όλη η ιστορία αναδεικνύει το γεγονός πως ο ψεύτης άνθρωπος δεν θα κερδίσει στο τέλος. Επίσης, τα παιδιά μαθαίνουν ότι το ψέμα μπορεί να καλύψει για μικρό χρονικό διάστημα κάποια πράγματα, όμως στο τέλος η αλήθεια θα φανεί. Το ψέμα είναι παροδικό και δεν μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο σε καμιά ωραία κατάληξη. Κι έτσι αυτός που έχει πει ψέματα θα φανεί ανάξιος και λίγο και οι άνθρωποι μπορεί να μην τον εμπιστευτούν ξανά και να τον αποφεύγουν. Αυτές οι αξίες θα φανούν αργότερα χρήσιμες στα παιδιά: και στην εργασία, αλλά και στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή (Cooper, 1998).

8. Αυτοεκτίμηση και Υποτίμηση

Ο Λαγός και η χελώνα αποτελούν από τα πιο σημαντικά παραδείγματα των Μύθων του Αισώπου, που δείχνουν καθαρά στα παιδιά ότι ποτέ δεν πρέπει να υποτιμούν το συνάνθρωπό τους. Δεν είναι καλό να θεωρεί κάποιος τον διπλανό του πιο «λίγο» και ότι δεν θα τα καταφέρει. Στο παραμύθι, και τα δύο ζώα έχουν κρίση και σκέφτονται τις πράξεις τους.

Στον μύθο υπάρχει διάλογος, που φέρνει τα ζώα πιο κοντά στους αναγνώστες, και επιπλέον ο διάλογος προσδίδει στο κείμενο ζωντάνια και παραστατικότητα. Τα παιδιά μπορούν να καταλάβουν ότι κανένας δεν πρέπει να υποτιμάει τις δυνατότητες του άλλου για οποιονδήποτε λόγο.

Επίσης, τα μικρά παιδιά μπορούν να αντιληφθούν πως όταν φέρονται δίκαια και σωστά έχουν και θετικά αποτελέσματα. Όπως για παράδειγμα η χελώνα, η οποία δεν σταμάτησε να συνεχίζει να προχωρά και κατάφερε στο τέλος να νικήσει τον λαγό. Στους μύθους του Αισώπου ο λαγός την εξυπνάδα, ενώ η χελώνα συμβολίζει την επιμονή και την υπομονή (Cooper, 1998)

9. Το Καλό πάντα Θριαμβεύει

Όπως στα παραμύθια, έτσι και στην πραγματικότητα, ο καλός ήρωας πάντα νικάει τον κακό στο τέλος της ιστορίας. Στους μύθους του Αισώπου, ο ήρωας συνήθως αντιπροσωπεύει την καλή πλευρά του ανθρώπου και αυτόν που έχει αγαθές προθέσεις, ενώ ο κακός τις κακές παροτρύνσεις, που σπρώχνουν τον άνθρωπο σε ανεπιθύμητες ενέργειες ορισμένες φορές στη ζωή του (Μερακλής, 1999).

Οι ιστορίες των ζώων χρησιμοποιούνται στο σχολείο ως διδάγματα για να μπορέσουν τα παιδιά να σχολιάσουν τα ανθρώπινα πλεονεκτήματα, όπως δικαιοσύνη, σεβασμός, ειλικρίνεια και μειονεκτήματα, όπως πονηριά, ψέμα, αλαζονεία, ανυπακοή κ.ά. Στο τέλος, τις περισσότερες φορές, ό,τι καταστάσεις κι αν έχουν δημιουργηθεί, το καλό και οι αγαθές προθέσεις πάντα θα υπερισχύουν – κι αυτό είναι ένα στοιχείο που υπάρχει σε όλες σχεδόν τις ιστορίες των αισώπειων μύθων (Μιχαλοπούλου-Δημάκη, 1986).

10. Ανάπτυξη Κριτικής Σκέψης και Δημιουργικότητας

Η δημιουργικότητα και η δημιουργική σκέψη καλλιεργούνται από πολύ μικρή ηλικία. Έτσι στην προσχολική εκπαίδευση, αν και τα παιδιά είναι ακόμη μικρά, όμως μπορούν να διδαχθούν ότι η δημιουργία και η κριτική σκέψη είναι βασικά προτερήματα για να πετύχουν στη ζωή. Οι μύθοι του Αισώπου εξάπτουν τη φαντασία και τη δημιουργική φύση των παιδιών. Για παράδειγμα, η ιστορία του «Τζίτζικα και Μέρμηγκα» είναι χαρακτηριστική. Τα μυρμήγκια πρέπει να δουλέψουν συνεργατικά και πολύ σκληρά για να τα καταφέρουν να μαζέψουν την τροφή τους για το δύσκολο χειμώνα που έρχεται, σε αυτόν τον μύθο.

Έτσι και ο άνθρωπος και ο κάθε νέος πρέπει να μοχθήσει, να παλέψει για αυτά που θέλει στη ζωή του. Άλλωστε, τίποτε δεν μπορεί να χαριστεί σε κανέναν χωρίς να κάνει την παραμικρή προσπάθεια. Σήμερα παρά ποτέ, ο καθένας πρέπει να έχει τη δύναμη και τις αξίες να προχωρήσει στη ζωή του, εκπληρώνοντας ό,τι θέλει (Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου, 1997)

11. Ενίσχυση Κινητικής Ανάπτυξης

Οι μύθοι αυτοί προσφέρουν και πνευματική καλλιέργεια, αλλά λειτουργούν και ως κινητήριος δύναμη για την κινητική ανάπτυξη των παιδιών. Είναι απαραίτητο από την ηλικία αυτή τα μικρά παιδιά να αρχίσουν να γνωρίζουν τα μέλη του σώματός τους, κάτι που μπορεί να γίνει με την ενίσχυση και ενδυνάμωση των κινήσεων (Τσαπακίδου, 1997).

Για παράδειγμα, μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες και αναπαραστήσουν τη μάχη μεταξύ των δύο μέσα από διάφορες σωματικές κινήσεις. Δηλαδή, τα πια αναπαριστούν τα ποντίκια θα πρέπει να πάρουν τη θέση κουλουριάσματος στο έδαφος, ενώ τα παιδιά που παριστάνουν τις γάτες θα πάρουν τη στάση της γάτας και θα κινούν αρκετά τα άκρα τους. Από αυτές τις δράσεις μέσα στην τάξη, τα παιδιά, εξασκώντας το σώμα τους, θα μάθουν να αναπτύσσουν παράλληλα και τις κινήσεις τους. Επιπλέον, οι νέοι μαθαίνουν να αλληλοβοηθούνται με τους υπόλοιπους μαθητές, να υποστηρίζει ο ένας τον άλλον, να ανταλλάσσουν απόψεις, όπως συμβαίνει και με τα ζώα στους Αισώπειους μύθους.

12. Σεβασμός στο Φυσικό Περιβάλλον

Στους αισώπειους μύθους, εκτός από τα ζώα που είναι οι πρωταγωνιστές των ιστοριών του, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει και το περιβάλλον, όπως πολλές σκηνές εκτυλίσσονται στο δάσος, στο ποτάμι ή στη λίμνη. Δηλαδή, χρησιμοποιούνται πολλά στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος κι έτσι τα παιδιά από μικρή ηλικία αντιλαμβάνονται ότι πρέπει να προστατεύουν και να σέβονται το περιβάλλον.

Πολλά στοιχεία της φύσης συμπεριλαμβάνονται στο έργο του Αισώπου «Ο Λαγός και η Χελώνα». Έτσι με συζητήσεις μέσα στην τάξη ή με εκδρομές στη φύση, τα μικρά παιδιά αρχίζουν να μαθαίνουν την αξία του περιβάλλοντος. Όμως, και τα μεγαλύτερα παιδιά, στο Γυμνάσιο ή στο Λύκειο, διδάσκονται αρκετά από τους Αισώπειους μύθους για το περιβάλλον και την αξία του. Ιδιαίτερα στη σημερινή κοινωνία, που η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει επιφέρει δραματικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, οι νέοι διδάσκονται πως είναι πολύ σημαντικό να το προστατεύουν, να καταλάβουν την αξία του και τι προσφέρει σε όλη την πλάση, αλλά και να μάθουν συγκεκριμένους τρόπους, που θα τους ακολουθούν σε κάθε βήμα της καθημερινής τους ζωής, ώστε να μην το βλάπτουν. Διότι και οι νέοι είναι πολίτες αυτού του κόσμου κι έχουν κι αυτοί ευθύνη απέναντι και στον εαυτό τους και στους συμπολίτες τους, αλλά και στην κοινωνία στην οποία ζουν.

3.2 Η δράση των Ηρώων του Αισώπου

Στους μύθους του Αισώπου, όλοι οι ήρωές του δεν φέρονται με τον ίδιο τρόπο. Ο καθένας έχει το ρόλο του, το δικό του χαρακτήρα (καλό ή κακό), που ξετυλίγεται μέσα από τις ιστορίες τους. Έτσι οι μικροί μαθητές μπορούν να αντιληφθούν ότι άλλοι άνθρωποι φέρονται με καλοσύνη και ειλικρίνεια, ενώ άλλοι με πονηριά και ψευτιά. Καταλαβαίνουν, δηλαδή, ότι όλοι οι άνθρωποι δεν είναι ίδιοι. Έτσι, τα παιδιά στην προσχολική ηλικία παίρνουν πολύτιμα μαθήματα για τις κακουχίες ή τις διάφορες δυσκολίες που ίσως κάποτε χρειαστεί να αντιμετωπίσουν, καθώς και τους κινδύνους που πρέπει να μάθουν να αποφεύγουν.

Το σημαντικό είναι να ξέρουν πως πρέπει να εστιάζουν στο καλό και να ενεργούν με γνώμονα το ήθος και τις ηθικές αξίες. Το καλό πάντα υπερισχύει στο τέλος κι έτσι τα παιδιά μαθαίνουν να προσπαθούν για το δίκαιο και το καλό και να αποφεύγουν την πονηριά. Επίσης, έτσι τα παιδιά, μέσα από τους μύθους του Αισώπου,

μαθαίνουν να καλλιεργούν και την ηθική σκέψη, αλλά και να αναγνωρίζουν τις ουσιαστικές πτυχές της ζωής, όπως είναι η φιλία, η αλληλεγγύη, ο σεβασμός, η αγάπη, καθώς και η προσφορά βοήθειας. Για παράδειγμα, ένας άνθρωπος που διαθέτει καλοσύνη, ακόμη κι αν δεν έχει εξωτερική ομορφιά, μπορεί να κάνει τον κόσμο να λάμψη με την εσωτερική ομορφιά που διαθέτει. Άλλωστε, αυτά τα χαρίσματα κάνουν τον κάθε άνθρωπο μοναδικό και ανάλογο με τον τρόπο που αλληλοεπιδρά με τους άλλους, με τον τρόπο που συμπεριφέρεται, μπορεί να κάνει τη διαφορά και να δείξει ότι είναι ένας άνθρωπος με αξίες και ευαισθησίες.

3.3 Ηθική Διαπαιδαγώγηση στους Μύθους του Αισώπου

Η ηθική διαπαιδαγώγηση, που προσφέρουν οι Μύθοι του Αισώπου στα μικρά παιδιά, είναι αδιαμφισβήτητη. Τα πλεονεκτήματα που μπορούν να κερδίσουν, καλλιεργώντας την ηθική συμπεριφορά στο σχολείο και στη ζωή τους παρουσιάζονται με έμμεσο τρόπο, δείχνοντας πάντα ποιο είναι το σωστό και δεν παρουσιάζονται ως αφηρημένες έννοιες. Με τον τρόπο αυτό, όλα αυτά έχουν επίδραση στα παιδιά αλλά και στο χαρακτήρα που αρχίζουν να διαμορφώνουν σε αυτές τις ηλικίες. Είναι σημαντικό επίσης να αναφέρουμε ότι το καλό πάντα εξουδετερώνει το κακό και έτσι τα παιδιά καταλαβαίνουν πώς να αναπτύσσουν περισσότερο τη σκέψη τους, αλλά να έχουν και περισσότερη αυτοπεποίθηση.

Τα παραμύθια του Αισώπου, ακόμη και σήμερα, συνεχίζουν αν προσφέρουν σημαντικά ηθικά διδάγματα και συμβολισμούς στα μικρά παιδιά που αφορά την κοινωνία, τις αξίες που τη διέπουν και τις αρχές της. Η κάθε ιστορία αναφέρεται σε διαφορετικές αξίες του ανθρώπου, όπως η δικαιοσύνη, η καλοσύνη και έτσι οι ιστορίες αποκτούν και παιδαγωγικό ρόλο. Μέσα από αυτά τα παραμύθια, επιπλέον, εκφράζονται φόβοι, άγχη, πόθοι.

Οι Μύθοι του Αισώπου, όμως, δεν αποτελούν ωραία παραδείγματα και μαθήματα μόνο για τα μικρά παιδιά. Ως λογοτεχνικό είδος, με ιδιαίτερη παιδαγωγική αξία, απευθύνεται και σε μεγαλύτερες ηλικίες, και έχει ως βάση την παιδαγωγική και ψυχαγωγική διαδικασία. Οι Μύθοι είναι ιστορίες, με υπέροχα διδάγματα, για τη ζωή, αλλά και τον τρόπο που μαθαίνει να αλληλοεπιδρά ο άνθρωπος με τους συνανθρώπους τους. Κι αυτό γίνεται εμφανές μέσα από τους μύθους από τα ζώα, τα οποία

παρουσιάζονται με ανθρώπινη μηλιά. Στους μύθους αυτούς, τα ζώα αποκτούν μιλιά, σκέφτονται, πράττουν και συνυπάρχουν μεταξύ τους όπως και οι άνθρωποι. Έτσι και ο μαθητής, αλλά και κάθε άνθρωπος πρέπει να καταλαβαίνει τις αξίες που τον διέπουν (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Οι μύθοι του Αισώπου είναι μια «πύλη» για το κάθε άνθρωπο, αλλά και για το μαθητή, σε έναν κόσμο φανταστικό, που ανοίγεται μπροστά του για να του δώσει σημαντικά μαθήματα ζωής. Κι αυτό διότι οι αισώπειοι μύθοι αντικατοπτρίζουν την ίδια τη ζωή, με τις χαρές, τις λύπες και τον πόνο που συναντά ο άνθρωπος. Κάθε μύθος «μιλάει» στην καρδιά του ανθρώπου και τα παιδιά σήμερα μπορούν να πάρουν διδάγματα για τον κόσμο γύρω τους και να καταλάβουν ποιες αξίες πρέπει να καλλιεργήσουν για να γίνουν σωστοί πολίτες.

Τα μηνύματα που περνάει στους νέους ο Αίσωπος είναι μοναδικά και τους προσφέρουν ουσιαστικές συμβουλές που μπορούν να χρησιμοποιήσουν είτε στο σχολικό, είτε στον κοινωνικό ή αργότερα στον εργασιακό περίγυρό τους (Ταρσούλη, 1953). Πολλές από τις έννοιες που διαπραγματεύεται ο Αίσωπος μπορεί σήμερα ο μαθητής ή και αργότερα ο εργαζόμενος να συναντήσει στις συμπεριφορές στο εκπαιδευτικό περιβάλλον ή και αργότερα στον εργασιακό τομέα. Ο Αίσωπος προβάλλει τις ύπουλες τακτικές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο άνθρωπος και κάνει σαφές ότι κάτι τέτοιο τελικά δεν θα τον βοηθήσει. Έτσι και στο σχολείο, αν ο μαθητής χρησιμοποιήσει κακόβουλες τακτικές για να επιβληθεί ή να κερδίσει έναν καλύτερο βαθμό, είναι σίγουρο ότι έτσι δεν θα προοδεύσει. Αντιθέτως, κάτι τέτοιο θα τον μειώσει ως άνθρωπο και δεν θα «χτίσει» έναν σωστό χαρακτήρα.

Η συμπεριφορά του μαθητή στο σχολείο, είτε με τον καθηγητή είτε με το συμμαθητή του έχει συνέπειες για όλους. Δηλαδή, ο Αίσωπος αναφέρεται με έμμεσο τρόπο στο περιβάλλον μέσα στο οποίο δρα ο μαθητής ή ο πολίτης, προτείνοντας ως συνειδητή και ουσιαστική πρακτική την εφαρμογή των αρχών ηθικής. Οι οποίες αρχές είναι σημαντικό να αρχίσουν από την εκπαίδευση. Κατά συνέπεια, ο μαθητής μπορεί να πάρει τις σωστές αξίες για τη ζωή και να γίνει ένα άξιος και ενεργός πολίτης στο μέλλον. Έτσι οι Μύθοι γίνονται ένα σημαντικό «εργαλείο» στο σχολείο για τη διά βίου μάθηση. Μέσα από τις εύστοχες παραινέσεις του Αισώπου, ο μαθητής μπορεί να μάθει να

αξιολογεί τις καταστάσεις, αλλά και συμβάλλουν στο ήθος του κάθε ατόμου (Αλεξίου, 2000).

Ένα άλλο μάθημα που μαθαίνουν οι νέοι από τους Αισώπειους Μύθους είναι ότι δεν πρέπει να εμπιστεύονται ποτέ έναν άνθρωπο που έχει κακές προσθέσεις. Αυτός ο συνειρμός πηγάζει από το μύθο όπου ο βοσκός έβαλε το λύκο να φυλάει τα πρόβατά του. Όμως, κάποια μέρα ο λύκος είχε σφάξει το κοπάδι και, όπως είναι αντιληπτό, είχε εξαφανιστεί.

Σημαντικό δίδαγμα επίσης για τους νέους μαθητές είναι ότι η ομορφιά και η εξωτερική εμφάνιση δεν είναι ουσιαστικά στοιχεία που προσδίδουν σε έναν άνθρωπο αξία. Αυτό που μετράει είναι ο εσωτερικός κόσμος του ανθρώπου, οι αξίες και ο χαρακτήρας του. Έτσι ο νεαρός μαθητής μαθαίνει ότι δεν πρέπει να δίνει ιδιαίτερη σημασία από τα κάλλη ενός ανθρώπου όσο από το χαρακτήρα και την προσωπικότητά του. Αν και η εξωτερική ομορφιά είναι ωραία, δεν σημαίνει ότι ένας όμορφος άνθρωπος είναι και ψυχικά χαρισματικός.

Και αυτό το μάθημα από τους Αισώπειους Μύθους είναι ιδιαίτερα σημαντικό γιατί στη σημερινή εποχή οι νέοι δίνουν πολύ μεγάλη έμφαση στην εξωτερική εμφάνιση κάποιου και πολλές φορές τον κρίνουν μόνο από αυτήν. Ωστόσο, μέσα από τους μύθους αυτούς διδάσκεται κανείς ότι το πιο ουσιαστικό σημείο για έναν άνθρωπο είναι η ψυχή του, το πνεύμα του, αλλά και το τι πιστεύει για τη ζωή (Τσουκαλάς, 2004).

Τα εμπόδια και οι δύσκολες καταστάσεις που δίνονται με αλληγορικό τρόπο μέσα από τους μύθους, υπάρχουν και με το παραπάνω και στο σύγχρονο τρόπο ζωής. Ο νέος, όμως, σήμερα, παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, όπως για παράδειγμα, αν θα μπει στο πανεπιστήμιο ή αν αργότερα θα βρει καλή δουλειά, θα πρέπει να προσπαθεί και να βρίσκει εναλλακτικές λύσεις για να τα ξεπερνά και να προχωρά μπροστά στη ζωή του.

Οι μύθοι πολλές φορές δρουν και ως μορφές τέχνης. Δηλαδή, μέσα από αυτά ο ενήλικας αφομοιώνει και διατηρεί έθιμα και παραδόσεις της πατρίδας μας. Επίσης είναι μεγάλο πλεονέκτημα για τον έφηβο που ετοιμάζεται να βγει στην κοινωνία να έχει θάρρος, σωστή ανατροφή, αλλά και να γνωρίζει παραδόσεις και έθιμα του τόπου του. Αυτά θα τον βοηθήσουν να ώστε να γνωρίσει καλύτερα την ταυτότητά του μέσα στην

κοινωνία. Άλλωστε, και οι ήρωες των Αισώπειων μύθων από κάπου ξεκινούν, κάτι ψάχνουν και κάπου θέλουν να φτάσουν.

Έτσι και στην πραγματική ζωή, οι περισσότεροι ψάχνουν για το νόημα της ζωής, αυτό που θα τους δίνει δύναμη να συνεχίζουν κάθε φορά τις προσπάθειές τους για να πετύχουν το στόχο τους. Είναι γεγονός, άλλωστε, ότι οι μύθοι συνδέονται με έναν «μαγικό τρόπο» με τις αγωνίες του ανθρώπου, όπως οι αγωνίες που έχει ο σημερινός έφηβος για το πώς θα ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των μαθημάτων, της κοινωνίας, αλλά και πώς θα γίνει σωστός και έντιμος πολίτης. Μέσα από την πλοκή του κάθε μύθου και στο πώς αυτός ξετυλίγεται, ο αναγνώστης μπορεί να βρει κάποια λύση για να διευθετήσει κάποια θέματα που τον απασχολούν.

Ένα ακόμη δίδαγμα, για τους έφηβους κυρίως, από τους Αισώπειους μύθους είναι ότι όλοι κάτι προσδοκούν και πολλοί πρέπει να μάθουν να προσαρμόζονται στις εκάστοτε συγκυρίες της ζωής, που εναλλάσσονται και είναι διαφορετικές για τον κάθε άνθρωπο. Κι αυτό είναι κατανοητό, διότι κάθε άνθρωπος έχει να αντιμετωπίσει τις δικές του δυσκολίες, μέσα από τα δικά του βιώματα, και με τις ενέργειες και αποφάσεις του θα κριθεί και το αποτέλεσμα. Το αν θα φτάσει και θα επιτύχει το στόχο του δεν είναι απλά θέμα συγκυριών ή τύχης: είναι κυρίως θέμα επιλογών, σωστών αποφάσεων, δράσης και επιθυμίας. Για παράδειγμα, ο κάθε ήρωας των μύθων, με την άγνοια, την πονηριά ή την τόλμη του, προτρέπει τον αναγνώστη να κυνηγήσει το όνειρό του με βάση τα πιστεύω του και να μην εγκαταλείπει ποτέ τον αγώνα. Ακόμη κι αν κάνει πολύ μικρά βήματα κάθε φορά. Άλλωστε η προσπάθεια, πάντα στο τέλος ανταμείβεται.

Επίσης, πολλές από τις ιστορίες του Αισώπου ακουμπούν την ψυχή κάθε παιδιού ή έφηβου, που ίσως κάποτε ένιωθε ότι οι συμμαθητές του τον απομάκρυναν από τις παρέες τους και ήταν στο περιθώριο ή τους κορόιδευαν για την εμφάνισή τους. Ο κάθε αναγνώστης, άλλωστε, είτε μικρός είτε μεγάλες, σε αρκετές περιπτώσεις ταυτίζεται με κάποιον ήρωα ενός παραμυθιού ή μύθου. Έτσι κατά κάποιον τρόπο ο αναγνώστης παίρνει το μήνυμα ότι δεν πρέπει να νιώθει φόβο ή μοναξιά, αφού αποτελεί μέρος του κοινωνικού συνόλου, όπου κι άλλοι άνθρωποι, καθημερινοί, σαν κι αυτούς, έχουν να αντιμετωπίσουν παρόμοιες ανησυχίες και προβλήματα.

Κάθε μύθος αντικατοπτρίζει και στοιχεία της προσωπικότητας ή της ιδιοσυγκρασίας ενός ατόμου, που συνήθως βασίζεται στην προσωπικότητα του ήρωα.

Άλλωστε, η εφηβεία είναι μία περίοδος στη ζωή του ανθρώπου που τον σημαδεύει και είναι η ηλικία που ο νέος διαμορφώνει την προσωπικότητά του, αντιλαμβάνεται καλύτερα την ταυτότητά του μέσα στην κοινωνία. Κάθε ήρωας ενός μύθου επίσης μπορεί να αντιπροσωπεύει και τη σκοτεινή πλευρά του ανθρώπου. Μια πλευρά του χαρακτήρα του που ο έφηβος πρέπει να γνωρίσει έτσι ώστε να καταλάβει καλύτερα τον εαυτό του και να μπορέσει να προάγει τα σημαντικά γι' αυτόν χαρακτηριστικά και να τα καλλιεργήσει περισσότερο.

Ο κάθε αναγνώστης, μέσα από τους Μύθους του Αισώπου, μπορεί να καταλάβει, μέσα από τις αλληγορικές ιστορίες, ότι η αθωότητα μπορεί να είναι αγνή και ωραία, όμως η αφέλεια σε αρκετές περιπτώσεις οδηγεί σε περαιτέρω προβλήματα. Είναι σημαντικό, λοιπόν, για τον σημερινό έφηβο να ξέρει να κρίνει σωστά, να παρατηρεί καλύτερα τους ανθρώπους και τις πράξεις τους, αν μην στέκεται μόνο στα επιφανειακά πράγματα, αλλά να κοιτάει σε βάθος και να αντιλαμβάνεται καλύτερα τις προθέσεις των ανθρώπων.

Το τέλος κάθε μύθου έχει συνήθως ένα σαφές μήνυμα για το κάθε παιδί και τον κάθε έφηβο. Δεν ξεγελούν τον αναγνώστη, αλλά με ωραίο και απλό τρόπο του δείχνουν το δρόμο, ίσως μέσα από το τέλος μιας ωραίας περιπέτειας και το δρόμο ή τη διαδρομή που διάλεξε τελικά ο ήρωας. Και στο τέλος του μύθου μπορεί να αναγνώστης να νιώθει ακόμη ότι ζει σε αυτόν το φανταστικό κόσμο, που μόλις διάβασε, μα νιώθει ότι έχει ξεφύγει πια από την απειλή του κακού. Όμως, γνωρίζει βαθιά μέσα του ποια θα ήταν η σωστή και ηθική επιλογή σε κάθε περίπτωση, σε κάθε ιστορία.

3.4 Η χρησιμότητα των μύθων στη διδασκαλία των μαθημάτων

Οι μύθοι του Αισώπου, αποτέλεσαν τα πιο δημοφιλή αναγνώσματα, με παιδαγωγική αξιοποίηση, επειδή μπορούν να προσαρμοστούν εύκολα και σε κάθε ηλικία. Χρησιμοποιώντας τους μέσα στη διδακτική πράξη επιτυγχάνεται η αφομοίωση των στόχων του κάθε μαθήματος.

Τα παιδιά *-με την ανάγνωση -* αποκτούν τη δυνατότητα να αναγνωρίζουν τα βασικά στοιχεία της λογοτεχνίας .

Στο μάθημα της Γλώσσας όλοι σχεδόν οι μύθοι προσφέρουν πλούσιο υλικό για κάθε είδους φαινόμενο(γραμματικό και συντακτικό).

Στη Μελέτη Περιβάλλοντος αρκετές είναι οι πληροφορίες που παίρνουν τα παιδιά για τα ζώα που απειλούνται, για τα είδη των ζώων και για την προστασία τους. Ιδιαίτερα σημαντικό για τα παιδιά της πόλης που δεν έχουν άμεση επαφή αλλά και για πολλά παιδιά που δεν τα γνωρίζουν .

Στα μαθηματικά (μόνο για την προσχολική ηλικία) χρησιμοποιώντας τους μύθους όπως , ο λαγός και η χελώνα ή το άλογο , το βόδι , ο σκύλος και ο άνθρωπος , τα παιδιά μαθαίνουν με έναν ευχάριστο τρόπο τις μονάδες, τις δεκάδες κτλ.

Στα θρησκευτικά προσφέρονται όλοι οι μύθοι. Κάθε μύθος και ένα ηθικό δίδαγμα. Όλες οι αρετές και οι αξίες ξεπροβάλλονται οι οποίες αποτελούν στόχο κάθε πιστού.

Στα εικαστικά είναι άπειρες οι εικόνες που μπορούν να δημιουργήσουνε.

Στη μουσική , διασκεδάζουν με τη ευχάριστη μελωδία της διασκευής των μύθων.

Οι μύθοι μπορούν να συνδυάζουν τη γνώση, τη διασκέδαση και την εμπέδωση των ηθικών αξιών. Στις ημέρες μας συζητιούνται αρκετά οι δυνατότητες της χρησιμοποίησής τους στην ιατρική, την ψυχολογία, την παιδαγωγική και την αναλυτική θεραπεία.

3.5 Η αξία του μύθου

Τα περισσότερα παιδιά όπως αναφέραμε μεγάλωσαν ακούγοντας παραμύθια πριν κοιμηθούν. Τα παραμύθια και οι μύθοι αναμφίβολα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους. Ποιο παιδί δε φαντασιώνεται τους πρωταγωνιστές , δεν αγωνιά την πρώτη φορά που θα το ακούσει και δεν ανακουφίζεται όταν τελικά γίνεται το δίκαιο και το καλό.

Οι μύθοι του Αισώπου αποτελούν αστείρευτη πηγή από εικόνες, σύμβολα, και αλληγορίες που πάντα καταλήγουν σε ένα ηθικό δίδαγμα που επηρεάζει την παιδική ψυχή. Η παιδαγωγική του αξία φαίνεται στο ότι ο Αίσωπος αποτέλεσε πηγή μίμησης από την αρχαιότητα, μέχρι τους νεότερους χρόνους. Ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας, ο Κοραής, ο Κολοκοτρώνης, χρησιμοποίησαν τους μύθους για να διδάξουν ηθικές έννοιες.

Η σωστή επιλογή των μύθων για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών απασχόλησε και τον Πλάτωνα στο έργο του Πολιτεία , ο οποίος λέει ότι το πρώτο που πρέπει να λέμε

στα παιδιά είναι μύθοι οι οποίοι θα έχουν εγκριθεί από εμάς προκειμένου να διαπλάσουμε τις ψυχές τους.

...Δεν καταλαβαίνει, είπα εγώ, πως το πρώτο που λέμε στα παιδιά είναι οι μύθοι; Και αυτό στο σύνολό του είναι ψέμα, εμπεριέχει όμως και αλήθειες; Πρώτα χρησιμοποιούμε για τα παιδιά μύθους και ύστερα τα γυμνάζουμε ... Δεν ξέρεις πως η αρχή κάθε έργου είναι το σπουδαιότερο και, κυρίως, όταν πρόκειται για κάποιο νέο και εύπλαστο άνθρωπο; Γιατί τότε, κυρίως διαμορφώνεται και δέχεται μέσα του τον τύπο που κάποιος θέλει να εγχαράξει στον καθένα... Άρα, λοιπόν, δεν θα επιτρέψουμε έτσι εύκολα να ακούνε τα παιδιά τυχαιούς μύθους που έπλασαν τυχαιοί άνθρωποι και να βάζουν μέσα στις ψυχές τους τις περισσότερες φορές ιδέες αντίθετες από εκείνες που θεωρούμε πως πρέπει να έχουν όταν μεγαλώσουν. Δεν θα επιτρέψουμε σε καμία περίπτωση. Πρώτα εμείς, καθώς φαίνεται, πρέπει να επιθεωρούμε τους μυθοπλάστες και όποιον τυχόν καλό (μύθο) φτιάχνουν να τον εγκρίνουμε, όποιον, όπως, δεν φτιάχνουν καλόν, να τον απορρίπτουμε. Και αυτούς που εγκρίναμε, θα πείσουμε να λένε τροφοί και μητέρες στα παιδιά και να διαπλάθουν με αυτούς τις ψυχές τους, πολύ περισσότερο από όσο τα σώματά τους με τα χέρια. Και από αυτούς που τώρα λένε, του περισσότερους θα τους καταργήσουμε...(Πλάτωνος Πολιτεία, βιβλ. Β' κεφ. ΙΖ, 377)

Οι μητέρες και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να επιλέγουμε τους άριστους μύθους, γιατί αυτοί θα διαμορφώσουν και θα καλλιεργήσουν την ψυχή των παιδιών. Η ανάγνωση και ακρόαση των μύθων έχει παιδαγωγική αξία. Με τους μύθους τα παιδιά:

- Περνούν ευχάριστες στιγμές μέσα από την καλλιτεχνική απόδοση π.χ. ζωγραφιές, μουσική (Ψυχαγωγικός χαρακτήρας) Μαντάς Γ. Κων/νος.
- Μπορούν να αφηγηθούν αφού πρώτα τους ακούσουν (γλωσσικός χαρακτήρας)
- Αφυπνίζεται το δημιουργικό πνεύμα των παιδιών (δημιουργικός χαρακτήρας)
- Επηρεάζονται τα συναισθήματα των παιδιών (συναισθηματικός χαρακτήρας)
- Αποκτούν σφαιρικές γνώσεις (γνωστικός χαρακτήρας) Μαντάς Γ. Κων/νος
- Διδάσκονται να εκτιμούν το δίκαιο και να αποφεύγουν το κακό (Ηθικός χαρακτήρας) (Μερακλής Μ.Γ)

Αποτελούν ένα παιδαγωγικό μέσο για τα μικρά παιδιά αλλά καθώς αποδείχτηκαν ως ένα λογοτεχνικό είδος με παιδαγωγική αξία, απευθύνονται και στους μεγάλους με σκοπό την ψυχαγωγία, αλλά και την ηθική διαπαιδαγώγηση.

Στους Δελφούς , σε μια συνάντηση αρχαίου δράματος με θέμα «Περί Ιστορίας και Μύθων», η Ελένη Γλύκατζη – Αρβελέρ αναφέρει ότι ο Μύθος είναι σαν ένα ψέμα που λέει την αλήθεια. Την αλήθεια αυτή πρέπει να διδάξουμε στα παιδιά μέσα από τους Μύθους για να τους γνωρίσουμε τον κόσμο και τη Γλώσσα μας με τον πιο απλό και εποπτικό τρόπο.

Το μεγαλείο του Αισώπου ήταν, αναμφισβήτητα, πολύ μεγάλο και βοήθησε πολλές γενιές να μεγαλώσουν με αυτές τις ιστορίες και να πάρουν βασικά μαθήματα και αξίες που θα τους ακολουθούσαν σε όλη τους τη ζωή. Οι Αισώπειοι Μύθοι, οι οποίοι τελειώνουν τις περισσότερες φορές με ένα επιμύθιο ή με μία παροιμία, επιδρούν με θετικό και φρονηματικό τρόπο στα παιδιά. Οι καλοί τρόποι, όπως η ευγένεια, αποτελούν ένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία πολλών μύθων (Φώτη, 2020).

Ο Αίσωπος διδάσκει γενιές και γενιές την καλή συμπεριφορά, κάτι που το καταφέρνει μέσα από τον παραδειγματισμό και τη μίμηση. Δηλαδή, οι μύθοι του αποτελούν σημαντικά μαθήματα ζωής για τα παιδιά στην προσχολική ηλικία, και κάνουν λόγο και για την ηθική δικαίωση. Έτσι τα παιδιά μαθαίνουν ότι το κακό και η πονηριά πάντα τιμωρούνται στο τέλος και η αδικία και το ψέμα αποκαλύπτονται. Κατά συνέπεια, αυτοί πάντα που βγαίνουν κερδισμένοι είναι αυτοί που αγωνίστηκαν και προσπάθησαν να καταφέρουν αυτό που θέλουν (Χωρεάνθη, 1987). Μέσω της αφήγησης των Αισώπειων Μύθων αποκαλύπτονται βασικές ηθικές αξίες για τη ζωή, τίθενται μηνύματα και, παράλληλα, δίνονται και σημαντικές συμβουλές και μαθήματα ζωής. Δηλαδή, μέσα από ποικίλα θέματα εμπλουτίζονται οι γνώσεις και οι εμπειρίες των παιδιών.

Οι Μύθοι του Αισώπου παραμένουν επίκαιροι και δεν έχουν αλλοιωθεί με το πέρασμα των χρόνων και, ακόμη και σήμερα, αποτελούν μία εξαιρετική πηγή και ένα σπουδαίο λογοτεχνικό υλικό για την υλοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγή

Με την θεωρία αλλά και τη θέση του παιδαγωγού σε τάξη παιδιών ηλικίας που διαμορφώνουν και οικοδομούν την ηθική τους εξέλιξη θεωρούμε ότι η έρευνα βοηθάει το ίδιο το παιδαγωγικό έργο σε θεωρητικό εμπλουτισμό και καινοτόμους παρεμβάσεις.

Η έρευνα είναι μια διαγνωστική διαδικασία η οποία δεν αναφέρεται μόνο στην καταγραφή φαινομένων αλλά και σε άλλες δραστηριότητες όπως η παρατήρηση (π.χ καταγραφή συμπεριφοράς μαθητή) και μπορεί να έχει άμεσα αποτελέσματα στη διδακτική πράξη (Kemmis & McTaggart, 1990).

Μέθοδος επιστημονικής έρευνας, θεωρείται ένα σύστημα από κανόνες που θέτει το πλαίσιο οργάνωσης των διαδικασιών απόκτησης νέων γνώσεων με στόχο την επίλυση θεωρητικών και πρακτικών προβλημάτων (Θεοφανίδης, 2002).

Πείραμα χαρακτηρίζεται οποιαδήποτε πρακτική δοκιμή και γενικά ο κάθε έλεγχος με στόχο να επιβεβαιώσει ή να απορρίψει θεωρητική προηγούμενη θεωρία ή γνώση. Με το πείραμα γίνεται προσπάθεια αναπαραγωγής ενός φαινομένου με στόχο την επιβεβαίωση των κανόνων που το διέπουν. Το πείραμα, το οποίο αποτελεί επέκταση της παρατήρησης και παρέχει πρωτογενείς γνώσεις στον ερευνητή, αποτελεί ερευνητική μέθοδο που περιλαμβάνεται στις εμπειρικές επιστήμες. Αποτελεί βασική μέθοδος έρευνας και αναφέρεται στις παραμέτρους της έρευνας, οι οποίες εκτός από τις συνθήκες σχεδιασμού και εκτέλεσης του πειράματος αναφέρεται και στις γενικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, στον τρόπο και την μέθοδο που έχει επιλεγεί για την διεξαγωγή της έρευνας (Δημητρόπουλος, 2004). Τα πλεονεκτήματα του πειράματος (Θρασ. Μπέλλας, Αθήνα 1977) είναι:

1. Διεξάγεται σε επιθυμητό χρόνο και χώρο (στην περίπτωση μας σε σχολική αίθουσα) και γενικά σε ελεγχόμενες συνθήκες (πχ εξασφαλίζοντας την προσοχή των μαθητών αποσύροντας άλλα ερεθίσματα)
2. Υπάρχει η δυνατότητα της επανάληψης (κάτι που στην παρούσα εργασία δεν χρειάστηκε)
3. Παρέχουν ικανό χρόνο για την εξαγωγή συμπερασμάτων

Τα πειράματα διακρίνονται σε αυτά των Θετικών Επιστημών (που ονομάζονται επιστημονικά πειράματα) και σε αυτά του πεδίου συμπεριφοράς (που ονομάζονται

πειράματα Συμπεριφορικών επιστημών, όπως Ψυχολογία και Κοινωνιολογία. Η διάκριση αυτή γίνεται με βάση το πεδίο έρευνας (Αθανασίου, 2007). Επίσης διακρίνονται ανάλογα με τον τρόπο που διεξάγονται, το πλήθος των ερευνητών και τον τόπο διεξαγωγής της έρευνας (πεδίο ή εργαστήριο). Άλλη διάκριση των πειραμάτων είναι αυτή που λαμβάνει υπόψη τις μεθόδους και τις αρχές στις οποίες στηρίζεται (ΜΕΕ τομ.ΙΘ', σελ.861) και οι οποίες συνοπτικά είναι:

- Μέθοδος της διαφοράς
- Μέθοδος της συμφωνίας, αντίθετη της προηγούμενης
- Μέθοδος των υπολοίπων αιτιών
- Μέθοδος των παράλληλων μεταβολών

Εκτός από τα παραπάνω στην εφαρμογή μια καινοτομίας, ο όρος πείραμα χρησιμοποιείται και ως γενικευμένη έννοια (UNESCO "Λεξικό Κοινωνικών Όρων"), κυρίως να τονίσει την εφαρμοζόμενη δοκιμαστική μέθοδο.

Η μέθοδος έρευνας που θα ακολουθήσουμε είναι η «πειραματική». Η πειραματική μέθοδος κατέχει σημαντική θέση στις επιστήμες συμπεριφοράς και είναι ευρύτατα διαδεδομένη σε ψυχολόγους, κοινωνιολόγους και γενικά σε πεδία πειραματικής παιδαγωγικής. Άρα είναι η πλέον κατάλληλη επιλογή για τους στόχους της έρευνά μας αφού αναφέρεται στην ηθική εξέλιξη των μαθητών που αφορά στη συμπεριφορά.

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει την έρευνα/δράση που πραγματοποιήθηκε στο 1ο Γυμνάσιο Κορωπίου, δηλαδή της μικρής κλίμακας παρέμβαση στη λειτουργία του πραγματικού κόσμου και την εξέταση από κοντά των επιδράσεων αυτής της παρέμβασης.

Σκοπός της έρευνας όπως αναφέρθηκε ήδη είναι να διερευνήσει την επίδραση των μύθων του Αίσωπου στην καθημερινή έκφραση της ηθικής οικοδόμησης μαθητών της Β' Γυμνασίου. Αν παρουσιάζεται σε αυτούς τους μαθητές κατά την διάρκεια εκπαιδευτικής παρέμβασης αλλαγή ανοδικής πορείας της ηθικής εξέλιξής τους.

Μετά την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την μελέτη σχετικών με το θέμα ερευνών, διατυπώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα.

- Οι μύθοι του Αίσωπου μπορούν να αξιοποιούνται παιδαγωγικά ως προς την ηθική εξέλιξη των μαθητών ηλικίας 12 χρόνων;

- Οι εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης της ηθικής εξέλιξης των παιδιών γίνονται αποδεκτοί από τους μαθητές;

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μέθοδος έρευνας που επιλέχτηκε ως η πιο κατάλληλη είναι «πειραματισμός» με εκπαιδευτική συγκεκριμένη παρέμβαση σε μαθητές τάξης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο μάθημα των Θρησκευτικών. Η παρέμβαση κρίνεται μικρής κλίμακας έγινε στη λειτουργία του πραγματικού κόσμου και την εξέταση από κοντά των επιδράσεων αυτής της παρέμβασης ως προς την αλλαγή. Τα αποτελέσματά της δεν μπορούν να γενικευτούν αφορούν μόνο σε συγκεκριμένη τάξη και δεν είναι αντιπροσωπευτικά.

Ο ερευνητής - εκπαιδευτικός έχει κεντρικό ρόλο καθώς ο ίδιος συμμετέχει με φυσική παρουσία και μπορεί να επηρεάζει το στην συνέχεια μετρούμενο αποτέλεσμα. Θα λέγαμε κατέχει διπλό ρόλο, αυτό του διδάσκοντα αλλά και του ερευνητή, ερευνά τη θεωρία την οποία πρεσβεύει (σύμφωνα πάντα με τον οδηγό του εκπαιδευτικού και αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος) και μπορεί να την προσαρμόζει ανάλογα. Αυτό δίνει την δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να δοκιμάζει τις ιδέες του στην πράξη εμπλουτίζοντας τη γνωστική διαδικασία.

Δείγμα έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οι 113 μαθητές, του 1ου Γυμνασίου Κορωπίου και κατανέμονται σε πέντε τμήματα της Β' τάξης Γυμνασίου. Το δείγμα δεν είναι τυχαίο αλλά χαρακτηρίζεται ως συμπτωματικό (βιβλιογραφία) αφού είμαι (ο ερευνητής) εκπαιδευτικός με ειδικότητα θεολόγου και διδάσκω το μάθημα των Θρησκευτικών στους μαθητές των συγκεκριμένων τμημάτων.

Η χρονική διάρκεια της έρευνας : Η έρευνα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο μιας σχολικής χρονιάς (2019-20).

Ο πειραματισμός: παιδαγωγική παρέμβαση

A) Σχεδιασμός

Η παρέμβαση έγινε στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος των θρησκευτικών και σε πλήρη συμφωνία με τον «Οδηγό του εκπαιδευτικού 2019-2020» του Υπουργείου Παιδείας.

Επιλέχθηκε η Β' τάξη καθώς το μάθημα των Θρησκευτικών της τάξης αυτής

πραγματεύεται τις παραβολές που δίδαξε ο Χριστός και οι παραβολές ως μέθοδος διδασκαλίας παρουσιάζουν σχετική συνάφεια με τους μύθους.

Οι παραβολές είναι διηγήσεις επινοημένων ιστοριών από την καθημερινή ζωή, παράξενες και μοναδικές που φανερώνουν με παραστατικό και εντυπωσιακό τρόπο η καθεμιά κάτι ξεχωριστό για τη Βασιλεία του Θεού. Σκοπός της παραβολής δεν είναι η διδασκαλία καθ' αυτή αλλά να κάνει τους ακροατές να σκεφτούν την συμπεριφορά τους, να κάνουν αυτοκριτική το οποίο θα τους βοηθήσει να αλλάξουν συμπεριφορά. Επειδή είναι δύσκολο ο καθένας να κρίνει τον εαυτό του με αντικειμενικά κριτήρια αυτό γίνεται μέσα από τις παραβολές χωρίς να το καταλάβουμε. Σε κάθε παραβολή ο Χριστός μέσα από τον διάλογο έθετε ένα ερώτημα και άφηνε τους ακροατές να επιλέξουν αυτό που νόμιζαν σωστό. Διδάσκοντας με παραβολές τα παιδιά διαμορφώνουν στάσεις ζωής, αποκτούν ηθική σκέψη και αξίες μέσα από παραδείγματα που εισάγονται με εικόνες μέσα από την καθημερινότητα.

Ο τρόπος διδασκαλίας αυτών των αξιών θα μπορούσε να χωριστεί σε τρία στάδια: α) ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το ηθικό ζήτημα με την αφήγηση β) ακολουθεί διάλογος-συζήτηση και γ) ο μαθητής ερευνά για την επίλυση του θέματος. Αυτός ο τρόπος ακολουθείται και στις δύο περιπτώσεις, τις παραβολές και στους μύθους.

Οι μαθητές ήδη γνωρίζουν τα διδάγματα που παίρνουμε μέσα από τις παραβολές. Έχει γίνει αφήγηση των παραβολών, προβολή μέσα στην τάξη και σχόλια πάνω στα πρόσωπα και στην συμπεριφορά αυτών. Έχουν ειπωθεί διαφορετικές απόψεις και μέσα από διάλογο έχουμε καταλήξει και κατανοήσει τα διδάγματα και τα μηνύματα για τη Βασιλεία του Θεού.

Οι παραβολές που έχουν διδαχθεί είναι αυτές που προβάλλουν ηθικές αξίες απαραίτητες για την ηλικία τους. Ενδεικτικά αναφέρουμε την παραβολή του καλού Σαμαρείτη όπου προβάλλει την έμπρακτη, διαχρονική και χωρίς διάκριση αγάπη, την παραβολή των ταλάντων όπου προβάλλεται η εργατικότητα και τιμωρείται η οκνηρία, την παραβολή του Τελώνη και του Φαρισαίου όπου φαίνεται ότι τα έργα διαφέρουν από τα λόγια και το σωστό είναι να τα συνδυάζουμε. Ήδη λοιπόν τα παιδιά γνωρίζοντας τον τρόπο διδασκαλίας των παραβολών και έχοντας διδαχθεί τις ηθικές αξίες που προβάλλουν, οι παρακάτω μύθοι είναι οι πλέον κατάλληλοι γιατί αφορούν στις ίδιες αξίες.

Στο ερωτηματολόγιο που θα απαντήσουν την πρώτη φορά θα δούμε πόσο τους βοήθησαν οι παραβολές – που αποτελούν θρησκευτικό μέσο, με ότι αυτό συνεπάγεται – να

αφομοιώσουν τις ηθικές αξίες και στο ερωτηματολόγιο που θα απαντήσουν την δεύτερη φορά θα δούμε αν αυτό βελτιώθηκε ή όχι με τους μύθους του Αισώπου.

Για την έρευνα επιλέχθηκαν οι παρακάτω επτά (7) μύθοι του Αισώπου:

ΜΥΘΟΙ ΑΙΣΩΠΟΥ	ΑΞΙΕΣ
Το λιοντάρι και η αλεπού	Φρονιμάδα - σύνεση
Ο ανήρ ναυαγός	«Συν Αθηνά και χείρα κίνει»
Ο σπάταλος νέος και το χελιδόνι	Αποφυγή βιαστικών συμπερασμάτων
Ο λύκος και ο πελαργός	Στηλίτευση αλαζονικής και αχάριστης συμπεριφοράς
Η αλεπού και ο ξυλουργός	Συμβατότητα λόγων και έργων
Ο γεωργός και τα παιδιά του	Ο μόχθος είναι θησαυρός
Μέρμηγκας και τζίτζικας	Συστηματικότητα/μεθοδική εργασία/αξία αποταμίευσης

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια:

- Σε πρώτο στάδιο έγινε αξιολόγηση ηθικών μεγεθών που προάγουν οι συγκεκριμένοι μύθοι του Αισώπου- μέσω γραπτών ερωτήσεων. Το στάδιο αυτό διήρκησε από τις 4 έως και τις 6 Νοεμβρίου.

- Σε δεύτερο στάδιο έγινε παρουσίαση των παραπάνω μύθων με εστίαση στις ηθικές αξίες που προάγουν. Το στάδιο αυτό διήρκησε από τις 11 Νοεμβρίου έως και τις 13 Δεκεμβρίου και ήταν το στάδιο με την μεγαλύτερη διάρκεια. Έγινε στο πλαίσιο 8 διδακτικών ωρών ανά τμήμα.

- Στο τελευταίο στάδιο οι μαθητές απάντησαν στις ίδιες γραπτές ερωτήσεις του πρώτου σταδίου, με διαφορετική σειρά. Το στάδιο αυτό διήρκησε από τις 16 έως και τις 18 Δεκεμβρίου.

Η ανάγνωση των μύθων θα γίνει από την διδάσκουσα καθηγήτρια από το βιβλίο (Μύθοι Αισώπου – Εκδοτική Θεσσαλονίκης 2000) που με παιδαγωγικά κριτήρια θεωρείται ότι είναι κατάλληλο στα χαρακτηριστικά της ηλικίας των παιδιών. Δεν θα γίνει χρήση εικόνων αλλά θα έρθουν σε επαφή με το πρωτότυπο κείμενο των μύθων (το οποίο θα έχουν σε φωτοτυπία οι μαθητές με ελεύθερη μετάφραση , όπως τίθεται παρακάτω) που είναι και προσιτό στην ηλικία τους εφόσον διδάσκονται δεύτερη χρονιά τα αρχαία ελληνικά. Η χρονική διάρκεια θα είναι 10 λεπτά της διδακτικής ώρα και θα γίνει στο πλαίσιο των εννέα (9) διδακτικών ωρών ανά τμήμα.

Σχεδιάστηκε επίσης μικρό ερωτηματολόγιο (και ερωτήσεις προς συζήτηση) ώστε να απαντήσουν οι μαθητές σε 10 ερωτήσεις του επιλέχθηκαν με εστίαση στις αξίες που προάγουν οι επιλεγμένοι μύθοι. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε από την διδάσκουσα του μαθήματος και συνδέεται με το περιεχόμενο των μαθημάτων στο πλαίσιο της ύλης των Θρησκευτικών. Οι απαντήσεις των μαθητών θα δοθούν πριν (1ο στάδιο έρευνας) και αφού ολοκληρωθεί η παρέμβαση της ανάγνωσης των μύθων του Αισώπου (2ο στάδιο έρευνας).

Ερωτηματολόγιο

E1	Πιστεύεις ότι η συστηματική μελέτη ενός μαθήματος σε βοηθάει στην κατανόησή του;
E2	Πόσο πιστεύεις ότι επηρεάζει η μεθοδική εργασία το αποτέλεσμα της ;
E3	Αν ήθελες να αγοράσεις λάδι για το σπίτι σας και είχατε συγκεκριμένα χρήματα, θα δίνατε περισσότερο σημασία στην ποσότητα που θα παίρνατε ή στην ποιότητα;
E4	Σε μια δυσκολία που θα είχες, θα εμπιστευόσουν τις δικές σου δυνάμεις, θα έκανες προσευχή για να ζητήσεις την βοήθεια του Θεού ή θα έκανες και τα δύο;
E5	Πιστεύεις ότι η εσπευσμένη ή βιαστική εξαγωγή συμπερασμάτων, μπορούν να σε οδηγήσουν σε λάθη;
E6	Θα ευχαριστούσες έμπρακτα κάποιον που σε βοήθησε σε μια δυσκολία σου;
E7	Θεωρείς παράγοντα επιτυχίας την συμβατότητα έργων και λόγων;
E8	Πιστεύεις ότι ο μόχθος οδηγεί σε αποτελέσματα;
E9	Νομίζεις ότι πρακτικά θα σε ωφελούσε η αποταμίευση χρημάτων, ώστε να τα έχεις διαθέσιμα στο μέλλον;
E10	Έχεις αθλητική δραστηριότητα με αντίπαλο που θεωρείς αδύνατο και σε λίγο θα ξεκινήσει ο αγώνας. Θα αγωνιστείς με λιγότερες δυνάμεις από ότι αν είχες έναν ικανότερο αντίπαλο;

Οι ερωτήσεις αυτές επιλέχθηκαν με εστίαση στις παραπάνω αξίες που προάγουν οι επιλεγμένοι μύθοι.

Β) Υλοποίηση

Στο πρώτο στάδιο ο εκπαιδευτικός μοιράζει στα παιδιά το ερωτηματολόγιο. Τους συμβουλεύει να απαντήσουν αφού μελετήσουν καλά και κατανοήσουν τις ερωτήσεις ώστε

τα συμπεράσματα που θα προκύψουν να πλησιάζουν στην πραγματικότητα. Τους υπενθυμίζει όσα διδάχτηκαν στις παραβολές για να μπορέσουν να διευκολυνθούν στις απαντήσεις τους.

Δεν υπήρξαν ερωτήσεις σχετικά με την κατανόηση παρά μόνο επεξήγηση σε άγνωστες λέξεις όπως μεθοδικότητα και συμβατότητα. Οι αντιδράσεις των παιδιών με την ανάγνωση των ερωτήσεων ήταν ποικίλες. Κάποια εξέφραζαν απορία γιατί δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι σχέση θα μπορούσαν να έχουν οι ερωτήσεις αυτές με τα θρησκευτικά και τι θα μάθουν μέσα από αυτές τις ερωτήσεις. Οι μαθητές που είναι η επίδοσή τους κάτω του μετρίου έδειχναν προβληματισμένοι. Άλλα παιδιά σχολίαζαν τις ερωτήσεις κάνοντας μορφασμούς που δήλωναν την καταφατική ή αρνητική απάντηση στις ερωτήσεις. Πολλά ήταν που γέλασαν με τις συγκεκριμένες ερωτήσεις. Αυτές οι αντιδράσεις όμως αφού κορυφώθηκαν σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα, τα παιδιά συγκεντρώθηκαν και φάνοιταν σκεπτικά και προβληματισμένα για το τι απάντηση θα δώσουν.

Όταν συμπληρώθηκε το ερωτηματολόγιο από όλα τα παιδιά, συγκεντρώθηκαν από τον εκπαιδευτικό και ακολούθησε το δεύτερο στάδιο.

Στο δεύτερο στάδιο ακολουθεί η ανάγνωση των μύθων από τον εκπαιδευτικό. Ξεκινάει η ανάγνωση από το πρωτότυπο κείμενο των μύθων του Αισώπου. Σε κάθε διδακτική ώρα διαβάζεται, αναλύεται και σχολιάζεται καθένας από τους μύθους του που θα διδαχτούν τα παιδιά.

Πρώτη διδακτική ώρα - Μύθος: Το λιοντάρι και η αλεπού

«Λέων γηράσας και μὴ δυνάμενος δι' ἀλκῆς ἑαυτῷ τροφήν πορίζειν ἔγνω δεῖν δι' ἐπινοίας τοῦτο πράξει. Καὶ δὴ παραγενόμενος εἷς τι σπήλαιον καὶ ἔνταυθα κατακλιθεὶς προσεποιεῖτο νοσεῖν· καὶ οὕτω τὰ παραγενόμενα πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἐπίσκεψιν ζῶα συναμβάνων κατήσθιε. Πολλῶν δὲ θηρίων καταναλωθέντων, ἀλώπηξ τὸ τέχνασμα αὐτοῦ συνεῖσα παρεγένετο, καὶ στᾶσα ἄποθεν τοῦ σπηλαίου ἐπυνθάνετο αὐτοῦ πῶς ἔχοι. Τοῦ δὲ εἰπόντος· «Κακῶς,» καὶ τὴν αἰτίαν ἐρομένου δι' ἣν οὐκ εἴσεισιν, ἔφη· «Ἄλλ' ἔγωγε εἰσῆλθον ἄν, εἰ μὴ ἐώρων πολλῶν εἰσιόντων ἵχνη, ἐξιόντος δὲ οὐδενός.»

Ελεύθερη μετάφραση:

Ένα λιοντάρι γέρασε και δεν μπορούσε πια να αποκτή την τροφή του με το κυνήγι. Έκατσε λοιπόν μέσα στη σπηλιά του και προσποιούνταν ότι είναι άρρωστο, και έτσι πολλά ζώα ξεθάρρευαν και το επισκέπτονταν, τότε το λιοντάρι τα έτρωγε. Έφαγε έτσι κάμποσα ζώα και

ζούσε χωρίς να κυνηγά. Πέρασε και μια αλεπού, αλλά υποψιάσθηκε και δεν μπήκε στη σπηλιά. Στάθηκε απ' έξω και ρώτησε: «Τί κάνεις κύριε λέοντα, πώς τα πας;» - «Χάλια είμαι, αρρώστησα βαριά», απάντησε κάνοντας βραχνή, κακομοιριασμένη τη φωνή του, «Έλα σε παρακαλώ, να σε δω, να παρηγορηθώ, να με βοηθήσεις να τα βγάλω πέρα με την αρρώστια μου». - «Περαστικά σου», απάντησε η αλεπού, «και άντε γειά σου!» - «Μα έλα μέσα» - «Δεν μπορώ!» - «Μα γιατί;» - «Γιατί είδα στο έδαφος ίχνη από πολλά ζώα που μπήκαν στη σπηλιά, αλλά δεν είδα κανένα ίχνος ζώου να βγαίνει από τη σπηλιά!»

Μετά την ανάγνωση ένας μαθητής καλείται να αποδώσει το νόημα του μύθου. Στη συνέχεια αρχίζουν ερωτήσεις ώστε τα παιδιά μόνα τους να καταλάβουν το δίδαγμα που μας προσφέρει ο συγκεκριμένος μύθος. Γιατί το λιοντάρι δεν μπορούσε να αποκτήσει τη τροφή του; τι σκέφτηκε για να το πετύχει; Τι συνέπειες είχε αυτό για τα άλλα ζώα; Ήταν σωστό αυτό που έκανε; Θα μπορούσε να εξασφαλίσει με άλλον τρόπο την τροφή του; Αν αντιμετωπίζατε μια δυσκολία, θα κάνατε κάτι που θα έβλαπτε τον συνάνθρωπό σας, αν αυτό σας έβρισκε λύση; Ή αλεπού σε σχέση με τα άλλα ζώα ήταν άπονη και εγωίστρια που δεν πήγε να βοηθήσει το λιοντάρι; Τη βοήθησε να γλιτώσει τη ζωή της, το ότι παρατήρησε τα ίχνη των άλλων ζώων;

Τα παιδιά στην αρχή επικροτούσαν την ενέργεια του λιονταριού για να δημιουργήσουν μια εύθυμη ατμόσφαιρα αλλά και για να προκαλέσουν κάποια άλλα τα οποία δε επιδέχονταν αστεία. Όμως τα παιδιά κατάλαβαν ότι η αλεπού σκέφτηκε σωστά, είδε τα σημάδια που προμήνυαν τον κίνδυνο και δεν πήγε να βοηθήσει το λιοντάρι που προσποιούνταν ότι ήταν άρρωστο για να τη φάει. Διατύπωσαν το ηθικό δίδαγμα: όσοι έχουν σύνεση βλέπουν τα σημάδια και προβλέπουν τους κινδύνους και έτσι τους αποφεύγουν.

Δεύτερη διδακτική ώρα - μύθος: Ο ανήρ ναυαγός

«Ἄνῆρ πλούσιος Ἀθηναῖος μεθ' ἐτέρων τινῶν ἔπλει. Καὶ δὴ χειμῶνος σφοδροῦ γενομένου καὶ τῆς νηὸς περιτραπίσης, οἱ μὲν λοιποὶ πάντες διενήχοντο, ὁ δὲ Ἀθηναῖος παρ' ἕκαστα τὴν Ἀθηνᾶν ἐπικαλούμενος μυρία ἐπηγγέλλετο, εἰ περισωθεῖη. Εἷς δὲ τις τῶν συννεναυαγηκότων παρανηχόμενος ἔφη πρὸς αὐτόν· «Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ σὺ χεῖρα κινεῖ.»

Ελεύθερη μετάφραση:

Ένας πλούσιος Αθηναίος ταξίδευε με πλοίο, το οποίο ναυάγησε, αναποδογύρισε· τότε όλοι οι

άλλοι αγωνίζονταν κολυμπώντας να σωθούν, ο δε πλούσιος Αθηναίος επικαλούνταν την θεά Αθηνά και της έταξε χίλια δυο να της θυσιάσει, αν σωθεί. Ένας άλλος ναυαγός του φώναξε: καλά κάνεις και προσεύχεσαι, αλλά μαζί με την Αθηνά κούνα κι εσύ τα χέρια σου.

Μετά την ανάγνωση ένας μαθητής καλείται να αποδώσει το νόημα του μύθου. Στη συνέχεια αρχίζουν ερωτήσεις ώστε τα παιδιά μόνα τους να καταλάβουν το δίδαγμα που μας προσφέρει ο συγκεκριμένος μύθος. Τι έκανε ο πλούσιος όταν το πλοίο ναυάγησε; Τι έκαναν οι υπόλοιποι; Σε ένα ναυάγιο έχει σημασία αν είσαι πλούσιος ή πτωχός; Είναι σημαντικό να προσεύχεται ο άνθρωπος στις δύσκολες στιγμές; Τι θα κάνατε εσείς αν βρισκόσασταν στη θέση του; Πως σχολιάζετε τα λόγια του ναυαγού; Ο πλούσιος Αθηναίος ή οι υπόλοιποι αντιμετώπισαν τον κίνδυνο σωστά;

Τα παιδιά όπως σε κάθε μύθο στην αρχή έχουν την τάση να αστειεύονται και να προβάλλουν ίσως κάποια προτερήματά τους. Στο συγκεκριμένο μύθο προβάλλουν τις κολυμβητικές του ικανότητες, το πόσο ατρόμητοι είναι σε τέτοιες περιπτώσεις, αστεία αντιμετώπιση του συμβάντος κτλ. Στη συνέχεια όμως κάποια παιδιά φαίνονταν να βιώνουν το γεγονός και κάποια παιδιά ανέφεραν δικά τους παρόμοια βιώματα (εγκατάλειψης σκάφους).

Σχολίασαν πολύ περιπαιχτικά την αντίδραση του πλούσιου. Απάντησαν ότι η προσευχή είναι πολύ σημαντική αλλά σε κάποιες περιπτώσεις δεν αρκεί από μόνη της πρέπει και εμείς να κινηθούμε και να κάνουμε αυτό που πρέπει. Τα λεφτά δεν μπορούν να σου προσφέρουν λύσεις σε όλες τις περιπτώσεις. Ο πλούσιος αν δεν εγκατέλειπε το πλοίο όπως οι υπόλοιποι που προσπαθούσαν να κολυπήσουν για να σωθούν δεν θα έσωζε τη ζωή του μόνο με την προσευχή και τα τάματα στη θεά Αθηνά. Έτσι κατέληξαν στο ηθικό δίδαγμα ότι πρέπει μαζί με την προσευχή να πράττουμε αυτό που πρέπει. «συν Αθηνά και χείρα κίνει»

Τρίτη διδακτική ώρα-μύθος: Η αλεπού και ο ξυλοκόπος

«Άλώπηξ κυνηγούς φεύγουσα, ως έθεάσατό τινα δρυτόμον, τοῦτον ίκέτευσε κατακρύψαι αὐτήν. Ὁ δὲ αὐτῇ παρήνεσεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ καλύβην εἰσελθοῦσαν κρυβῆναι. Μετ' οὐ πολὺ δὲ παραγενομένων τῶν κυνηγῶν καὶ τοῦ δρυτόμου πυνθανομένων εἰ τεθέαται ἀλώπεκα τῆδε παριοῦσαν, ἐκεῖνος τῇ μὲν φωνῇ ἠρνεῖτο ἔωρακένας, τῇ δὲ χειρὶ νεύων ἐσήμαινεν ὅπου κατεκρύπτετο. Τῶν δὲ οὐχ οἷς ἔνευε προσσχόντων, οἷς δὲ ἔλεγε πιστευσάντων, ἡ ἀλώπηξ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἀπαλλαγέντας ἐξελθοῦσα ἀπροσφωνητὴ ἐπορεύετο. Μεμφομένου δὲ αὐτὴν

τοῦ δρυτόμου, εἶγε διασωθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ διὰ φωνῆς αὐτῷ ἐμαρτύρησεν, ἔφη· «Ἄλλ' ἔγωγε ἠύχαριστησα ἄν σοι, εἰ τοῖς λόγοις ὅμοια τὰ ἔργα τῆς χειρὸς καὶ τοὺς τρόπους εἶχες.»

Ελεύθερη μετάφραση:

Μια αλεπού που την κυνηγούσαν είδε έναν ξυλοκόπο και τον παρακάλεσε να την κρύψει. Ο ξυλοκόπος είπε: «Μπες και κρύψου στην καλύβα μου». Μπήκε κρύφτηκε η αλεπού, σε λίγο έφτασαν οι κυνηγοί και ρωτούν τον ξυλοκόπο: «Μήπως είδες μια αλεπού να περνάει από εδώ;» Ο ξυλοκόπος τους απάντησε «Όχι, δεν είδα καμιά αλεπού», αλλά την ώρα που έλεγε έτσι, με τα χέρια του έκανε νόημα θέλοντας να δείξει: "εκεί που σας δείχνω είναι κρυμμένη". Οι κυνηγοί ωστόσο δεν ήταν έξυπνοι και δεν κατάλαβαν τα νοήματα που έκανε με τα χέρια, μόνο βασίστηκαν στα λόγια του και φύγανε. Όταν είδε κι η αλεπού τους κυνηγούς να φεύγουν, βγήκε κι αυτή από τον κρυψώνα της κι έφευγε χωρίς να πει το παραμικρό. Τότε ο κυνηγός της λέει: «Ωστε έτσι, φεύγεις χωρίς να πεις ούτε ένα ευχαριστώ' που σου έσωσα τη ζωή, χωρίς ούτε καν να χαιρετήσεις;» Κι η αλεπού του λέει: «Θα σε ευχαριστούσα και χάρη θα σου χρωστούσα, αν σύμφωνα με τα λόγια σου ήταν και τα χέρια σου».

Μετά την ανάγνωση ένας μαθητής καλείται να αποδώσει το νόημα του μύθου. Οι ερωτήσεις που ακολούθησαν για την κατανόηση και εκμείευση του ηθικού διδάγματος του συγκεκριμένου είναι οι ακόλουθες :Τι ζήτησε η αλεπού από τον ξυλοκόπο; Βοήθησε ο ξυλοκόπος την αλεπού; Τι απάντησε ο ξυλοκόπος στους κυνηγούς για την αλεπού; Τι σήμαινε η χειρονομία του ξυλοκόπου; Η αλεπού γιατί δεν ευχαρίστησε τον ξυλοκόπο; Δεν πρέπει να λέμε «ευχαριστώ» σε αυτούς που μας βοηθούν; Ήταν σωστή η συμπεριφορά του ξυλοκόπου; Ήταν η απάντηση της αλεπούς προς τον κυνηγό σωστή;

Κάποια από τα παιδιά άρχισαν πάλι να αστειεύονται και να λένε ότι αν ήταν στη θέση του ξυλοκόπου θα την σκότωναν την αλεπού γιατί τρώει τις κότες ή για να πάρουν το δέρμα της που στάθηκε αφορμή να μιλήσουμε λίγο για οικολογικά θέματα . Τα περισσότερα όμως διατύπωσαν την άποψή τους που θέλει να βοηθάμε όσους έχουν ανάγκη. Αρκετά ήταν τα παιδιά που δεν κατάλαβαν εξαρχής ότι ο ξυλοουργός μπορεί στη συγκεκριμένη περίπτωση να φάνηκε ότι βοήθησε την αλεπού, στην πραγματικότητα

όμως αν οι κυνηγοί ήταν έξυπνοι θα την είχαν σκοτώσει. Άρα δεν ήθελε να τη βοηθήσει πραγματικά. Στο τέλος κατάλαβαν ότι το ηθικό δίδαγμα είναι ότι πρέπει να υπάρχει συνέπεια λόγων και έργων.

Τέταρτη διδακτική ώρα- μύθος: το μυρμήγκι και το σκαθάρι

«Θέρους ὥρα μύρμηξ περιπατῶν κατὰ τὴν ἄρουραν πυρούς καὶ κριθᾶς συνέλεγεν, ἀποθησαυριζόμενος ἑαυτῷ τροφήν εἰς τὸν χειμῶνα. Κάνθαρος δὲ τοῦτον θεασάμενος ἐθαύμασεν ὡς ἐπιπονώτατον, εἶγε παρ’ αὐτὸν τὸν καιρὸν μοχθεῖ παρ’ ὄν τὰ ἄλλα ζῶα πόνων ἀφειμένα ραστώνη ἄγει. Ὁ δὲ τότε μὲν ἠσύχαζεν· ὕστερον δέ, ὅτε χειμῶν ἐνέστη, τῆς κόπρου ὑπὸ τοῦ ὄμβρου ἐκλυθείσης, ὁ κάνθαρος ἦκε πρὸς αὐτὸν λιμώττων καὶ τροφῆς μεταλαβεῖν δεόμενος. Ὁ δὲ ἔφη πρὸς αὐτόν· «Ἵ κἀνθαρε, ἀλλ’ εἰ τότε ἐπόνεις, ὅτε ἐμόχθουν καὶ ἐμὲ ὠνείδιζες, οὐκ ἂν νῦν τροφῆς ἐπεδέου.»

Ελεύθερη μετάφραση:

Το μυρμήγκι όλο το καλοκαίρι αγωνιζόταν επίπονα μαζεύοντας και αποθηκεύοντας σπόρους και κάθε είδους τροφή. Το σκαθάρι, που τρεφόταν με κοπριά και την είχε μόλιχη, έβλεπε αυτήν τη συμπεριφορά πολύ εκκεντρική και κορόιδευε το μυρμήγκι. Ύστερα, όταν ήρθε ο χειμώνας, δεν βρισκόταν για το σκαθάρι κοπριά να τρώει, ακόμη και εκεί όπου τα βόδια έβγαιναν στην εξοχή και κόπριζαν, οι βροχές και άνεμοι σκόρπιζαν την κοπριά, έτσι το σκαθάρι πεινούσε. Πήγε τότε στο μυρμήγκι και του ζήτησε λίγη τροφή: «Εσύ έχεις αρκετή τροφή, αφού μάζευες όλο το καλοκαίρι. Δώσε λίγη τροφή κ σε μένα, γιατί θα ψοφήσω από την πείνα.» - «Αν ήθελες να μην πεινάσεις, έπρεπε και εσύ να μαζεύεις. Εγώ σου έδινα το καλό παράδειγμα, αλλά εσύ αντί να με μιμηθείς με κορόιδευες.»

Μετά την ανάγνωση ένας μαθητής καλείται να αποδώσει το νόημα του μύθου. Τα παιδιά επειδή έχουν συνηθίσει τον μύθο με το μυρμήγκι και το τζίτζικα τους έκανε εντύπωση και έλεγαν ότι δεν είναι του Αισώπου.

Σε αυτόν το μύθο είχαν πιο έντονη συμμετοχή. Έλεγαν πως το σκαθάρι ξέρει να ζει. Δεν χρειάζεται να δουλεύουμε συνέχεια σαν το μυρμήγκι. Πρέπει να απολαμβάνουμε τη ζωή. Να καλύπτουμε τις ανάγκες μας όταν μας δημιουργούνται. Τα παιδιά που είναι πιο ντροπαλά απάντησαν ότι πρέπει να φροντίζουμε πριν δημιουργηθούν οι ανάγκες μας και έφεραν ως παράδειγμα ότι πρέπει να βάλουμε πετρέλαιο πριν αρχίσει το κρύο γιατί αν ξαφνικά αλλάξει

ο καιρός δεν θα μπορούμε να έχουμε θέρμανση και θα κρυώνουμε. Κάποια άλλα απάντησαν με το «των φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν»

Μετά ακολούθησαν οι ερωτήσεις: Τι έκανε το μυρμήγκι όλο το καλοκαίρι; τι έκανε το σκαθάρι; γιατί το σκαθάρι κορόιδευε το μυρμήγκι; Ήταν σωστό να το κοροϊδεύει; πως αντιμετώπισε το σκαθάρι και πως το μυρμήγκι το χειμώνα; Το μυρμήγκι τι απάντησε στο σκαθάρι που του ζήτησε τροφή; Γιατί δεν του έδωσε τροφή; ήταν σωστό; ποιο από τα δύο έντομα αντιπροσωπεύετε;

Όπως και στην αρχή και μετά τις ερωτήσεις τα παιδιά χωρίστηκαν σε δυο ομάδες, μυρμήγκια και σκαθάρια. Για λίγα λεπτά επικράτησε ένας «πόλεμος», αλλά σιγά –σιγά υπήρξε υποχώρηση και το στρατόπεδο των μυρμηγκιών απέκτησε την πλειοψηφία. Τα παιδιά κατάλαβαν ότι δεν πρέπει να αφήνουμε –ειδικά σοβαρά θέματα- να τα διευθετούμε τελευταία στιγμή. Μπορεί να μη μπορούμε να ανταπεξέλθουμε αλλά σίγουρα δεν θα λύσουμε και το πρόβλημά μας. Δεν τους άρεσε το ότι το σκαθάρι υποτίμησε την εργατικότητα και την προνοητικότητα του μυρμηγκιού. Επικρότησαν το ότι το μυρμήγκι δεν έδωσε στο σκαθάρι τροφή, όχι επειδή δεν ήθελε να το βοηθήσει αλλά επειδή, ενώ τα μυρμήγκια έδειξε το παράδειγμα στο σκαθάρι, αυτό αντί να το ακολουθήσει το κοροϊδεύει. Το ηθικό δίδαγμα, να φροντίζουμε από πριν για τις ανάγκες μας είχε σχεδόν απ' όλα τα παιδιά αφομοιωθεί.

Πέμπτη διδακτική ώρα- μύθος : ο γεωργός και τα παιδιά του

«Γεωργός τις μέλλων καταλύει τὸν βίον καὶ βουλόμενος τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας πεῖραν λαβεῖν τῆς γεωργίας, προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἔφη· «Παῖδες ἐμοὶ, ἐγὼ μὲν ἤδη τοῦ βίου ὑπέξειμι, ὑμεῖς δ' ἄπερ ἐν τῇ ἀμπέλῳ μοι κέκρυπται ζητήσαντες, εὐρήσετε πάντα.» Οἱ μὲν οὖν οἰηθέντες θησαυρὸν ἐκεῖ που κατορωρύχθαι, πᾶσαν τὴν τῆς ἀμπέλου γῆν μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ πατρὸς κατέσκαψαν. Καὶ θησαυρῶ μὲν οὐ περιέτυχον, ἡ δὲ ἄμπελος καλῶς σκαφεῖσα πολλαπλασίονα τὸν καρπὸν ἀνέδωκεν.»

Ελεύθερη μετάφραση:

Ένας αμπελουργός στα στερνά του κάλεσε κοντά του τα παιδιά του και τους είπε: «Είναι ο καιρός μου να φύγω απ' αυτήν τη ζωή. Όλα εκείνα που σας αφήνω κληρονομιά, είναι μέσα στο αμπέλι, αν ψάξετε θα τα βρείτε όλα». Τα παιδιά του όλα ήταν αμάθευτα από γεωργικές

δουλειές, βαριόνταν να ασχοληθούν με τη γη. Σαν τους είπε όμως ο πατέρας τους ότι στο αμπέλι μέσα είναι κρυμμένη η κληρονομιά, αρχίσανε να σκάβουν προσδοκώντας να βρουν πολύτιμα πράγματα και χρυσάνομίσματα. Από τέτοια δεν βρήκαν τίποτε, αλλά έμαθαν να σκάβουν, και το αμπέλι που το σκάλιζαν απέδιδε πλούσιους καρπούς.

Μετά την ανάγνωση ένας μαθητής καλείται να αποδώσει το νόημα του μύθου. Αυτός ο μύθος παρέπεμψε όλα τα παιδιά στην παραβολή των ταλάντων που είχαν εμπειρώσει πολύ καλά το πώς η εργασία είναι ο πολυτιμότερος θησαυρός και ότι ο καθένας πρέπει να ανακαλύπτει τις αδυναμίες του και να τις αξιοποιεί για να δημιουργήσει.

Οι ερωτήσεις που διατυπώθηκαν είναι οι παρακάτω: Γιατί ο αμπελουργός είπε στα παιδιά του ότι είχε κρύψει την κληρονομιά στο χωράφι; κάνει να λέμε ψέματα; γιατί τους είπε ψέματα; τα παιδιά του δούλευαν πριν ο πατέρας του φτάσει στο τέλος της ζωής του; Γιατί έσκαψαν το χωράφι; βρήκαν κληρονομιά; τι έμαθαν με αυτό που τους έκανε ο πατέρας τους;

Τα παιδιά στην αρχή σχολίασαν λίγο το ότι ο πατέρας δεν τους είπε αλήθεια, αλλά επειδή το ψέμα συντέλεσε ώστε τα παιδιά του να ανακαλύψουν τη δουλειά και έτσι το χωράφι να αποδώσει καρπούς και να γίνουν πλούσιοι, τον επιβράβευσαν για αυτό του το τέχνασμα. Ακόμη και οι μαθητές που δεν καταβάλουν μεγάλη προσπάθεια στα μαθήματα, συμφώνησαν το πόσο η δουλειά μας εξυψώνει και μας κάνει «πλούσιους» ενώ η τεμπελιά μας οδηγεί σε μαρασμό και εξαθλίωση, που αποτελεί και το ηθικό δίδαγμα του μύθου.

Έκτη διδακτική ώρα- μύθος: ο σπάταλος νέος και το χελιδόνι

«Νέος άσωτος καταφαγών τὰ πατρῶα, ἱματίου αὐτῷ μόνου περιλειφθέντος, ὡς ἐθεάσατο χελιδόνα παρὰ καιρὸν ἐλθοῦσαν, οἰόμενος ἤδη θέρους εἶναι, ὡς μηκέτι δεόμενος τοῦ ἱματίου, καὶ τοῦτο φέρων ἀπημπόλησεν. Ὑστερον δὲ χειμῶνος ἐπιλανόντος καὶ σφοδροῦ τοῦ κρύους γενομένου, περιῶν, ἐπειδὴ εἶδε τὴν χελιδόνα νεκρὰν ἐρριγωμένην, ἔφη πρὸς αὐτήν· «Ἵ ἀὕτη, σὺ κάμῃ καὶ σὲ ἀπώλεσας.»

Ελεύθερη μετάφραση:

Ένας άσωτος νέος έφαγε όλη την πατρική του περιουσία και του είχε μείνει μόνο το πανωφόρι του. Τότε είδε ένα χελιδόνι που ήρθε πριν από τον καιρό του και νόμισε ότι ήρθε η άνοιξη. Τότε πήγε πούλησε και το πανωφόρι του. Ύστερα από λίγο έπιασε σφοδρός χειμώνας,

και ο νέος, εκεί που υπέφερε και τουρτούριζε, είδε το χελιδόνη νεκρό. Και λέει: «Αχ εσύ χαζό χελιδόνη, με το που ήρθες εδώ προτού να τελειώσει ο χειμώνας, και εμένα κατέστρεψες και τον εαυτό σου!»

Μετά την ανάγνωση ένας μαθητής καλείται να αποδώσει το νόημα του μύθου. Σε αυτόν τον μύθο τα παιδιά έδειχναν πως δυσκολεύονταν στην κατανόηση. Εξηγήσαμε τι σημαίνει η λέξη άσωτος και αναφέραμε και την παραβολή του Άσωτου υιού.

Ξεκινήσαμε λοιπόν με τις ερωτήσεις: Αξιοποίησε ο νέος την περιουσία του πατέρα του; τι του έμεινε από όλη την περιουσία; πότε έρχονται τα χελιδόνια ; Πως ερμήνευσε ο νέος τον ερχομό του χελιδονιού; γιατί ο νέος πούλησε το πανωφόρι του; τι συνέβη μόλις το πούλησε; Τι έπαθε το χελιδόνη; γιατί; τι είπε ο νέος στο χελιδόνη;

Τα παιδιά με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού-στο συγκεκριμένο μύθο χρειάστηκε η παρέμβασή του-άρχισαν να απαντούν μια-μια τις ερωτήσεις σωστά. Δεν συμμετείχαν όπως στους προηγούμενους μύθους γιατί δυσκολεύτηκαν, παρ' όλα αυτά κατανόησαν πολύ καλά την επιπολαιότητα του νέου να πουλήσει το πανωφόρι του, τη λάθος εκτίμηση που έκανε βασιζόμενος σε σημάδια που τον παραπλάνησαν και σε πόσο δύσκολη κατάσταση μπορούμε να βρεθούμε και πόσους κινδύνους εγκυμονούν οι πράξεις μας όταν γίνονται εκτός καιρού, το οποίο είναι και το ηθικό δίδαγμα.

Έβδομη διδακτική ώρα- μύθος: ο λύκος και ο ερωδιός

«Λύκος καταπιών όστουν περιήρει τόν ίασόμενον αυτόν ζητῶν. Περιτυχῶν δέ έρωδιῶ, τοῦτον παρεκάλει επί μισθῶ τὸ όστουν έκβαλεῖν. Κάκεῖνος καθείς τήν έαυτοῦ κεφαλήν είς τήν φάρυγγα αὐτοῦ τὸ όστουν έξέσπασε καί τόν ώμολογημένον μισθόν άπήτει. Ὁ δέ ύποτυχῶν εἶπεν· «Ἦ οὔτος, οὐκ άγαπᾶς έκ λύκου στόματος σώαν τήν κεφαλήν έξενεγκῶν, αλλά και μισθόν άπαιτεῖς;»

Ελεύθερη μετάφραση :

Ένας λύκος έχασε ένα κόκκαλο ολόκληρο το οποίο στάθηκε στο λαιμό του. Δεν μπορούσε να το βγάλει ούτε να το καταπιεί, γύριζε εδώ κι εκεί να βρει κάποιον να τον θεραπεύσει. Βρήκε έναν ερωδιό, ποταμίσιο πουλί με μακρύ ράμφος και του λέει: «Αν μου βγάλεις το κόκκαλο από το λαιμό θα σου δώσω μια μεγάλη αμοιβή». Ανοίγει ο λύκος το στόμα του, βάζει ο ερωδιός το κεφάλι του μέσα στο στόμα του λύκου και με το ράμφος του έπιασε το κόκκαλο

από τον φάρυγγά του, το έβγαλε και ζήτησε την υποσχεθείσα αμοιβή. Ο λύκος απάντησε: «Έβγαλες το κεφάλι σου γερό μέσα από το στόμα του λύκου, γίνεται μεγαλύτερη αμοιβή από αυτό;» Μετά την ανάγνωση ένας μαθητής καλείται να αποδώσει το νόημα του μύθου.

Σε αυτόν τον τελευταίο μύθο στα παιδιά δημιουργήθηκε εύθυμο κλίμα κάνοντας με κινήσεις ότι κάποιος πνίγεται και τον χτυπούσε ο άλλος για να του βγει το κόκκαλο από το λαιμό. Τα περισσότερα παιδιά έλεγαν χαριτολογώντας ότι αν ήταν λύκοι θα έτρωγαν το πουλί! Υπήρξαν όμως και κάποια που ένιωθαν ενοχλημένα και έλεγαν ότι θα ήταν αχαριστία αν έκαναν κάτι τέτοιο γιατί το πουλί πήγε να βοηθήσει το λύκο και ο λύκος όφειλε να το ευχαριστήσει.

Και έτσι ξεκινήσαμε με τις ερωτήσεις: τι έπαθε ο λύκος; γιατί έψαχνε να βρει κάποιον; ποιόν βρήκε να τον βοηθήσει; τι του υποσχέθηκε; Τον βοήθησε το πουλί; φοβήθηκε μήπως ο λύκος το φάει; τι έγινε τελικά; το πουλί πήρε την αμοιβή που του υποσχέθηκε ο λύκος; Τι απάντησε ο λύκος στο πουλί;

Τα παιδιά αμέσως κατάλαβαν την αλαζονική και αχάριστη συμπεριφορά του λύκου προς το πουλί που του έσωσε τη ζωή. Κανένα δεν αμφέβαλε για την πονηριά και τη διπλωματία του λύκου που μπορεί προς το παρόν να τον έσωσε αλλά σίγουρα στην πορεία δεν θα του βγει σε καλό. Και έτσι χωρίς βοήθεια ανακάλυψαν το ηθικό δίδαγμα.

Όγδοη διδακτική ώρα:

Τα παιδιά έκαναν ένα πίνακα με τους μύθους που διδαχθήκαμε και δίπλα τα ηθικά δίδαγματα που αντλήσαμε από αυτούς. Επέλεξε ο κάθε μαθητής ένα μύθο που του άρεσε περισσότερο και εξηγούσε γιατί είναι σημαντικό να ακολουθούμε στη ζωή μας το ηθικό δίδαγμα του μύθου του μέσα από παραδείγματα της καθημερινής σχολικής ζωής τους.

Στο τρίτο στάδιο δόθηκε στους μαθητές να συμπληρώσουν το ίδιο ερωτηματολόγιο που είχαν συμπληρώσει στην αρχή.

Αν και θα περίμενε κανείς η αντίδρασή τους να είναι έντονη βλέποντας τις ίδιες ερωτήσεις, δεν συνέβη αυτό. Ελάχιστοι μαθητές αντέδρασαν. Στους περισσότερους έβλεπε μια έκφραση απορίας που όμως την επισκίαζε η σκέψη. Απάντησαν με προθυμία και πολύ πιο γρήγορα από την πρώτη φορά. Όλοι είχαν την ίδια απορία, τι συμπεράσματα θα βγάλουμε από αυτές τις απαντήσεις.

Παράλληλες παρατηρήσεις συμπεριφοράς μαθητών

Παράλληλα με τις παραπάνω μετρήσεις, υπήρξε συστηματική παρατήρηση της σχετικής συμπεριφοράς των μαθητών τόσο στην διάρκεια των μαθημάτων, όσο κατά την διάρκεια των διαλλειμάτων. Μετά την παρουσίαση των μύθων, παρατηρήθηκαν περιπτώσεις ευγενούς άμιλλας που δεν είχαν παρατηρηθεί πριν και μειώθηκαν οι περιπτώσεις όπου μαθητής υποτίμησε συμμαθητή του.

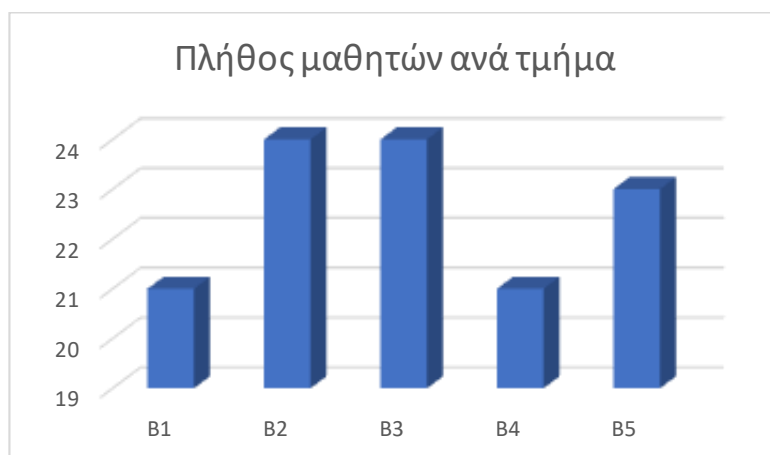
Οι παραπάνω παρατηρήσεις αν και δεν συμμετέχουν στην έρευνα, καθώς δεν μπορούν να τυποποιηθούν και να ποσοτικοποιηθούν, κρίθηκε σκόπιμο να αναφερθούν.

Δεδομένα και αποτελέσματα της έρευνας

Εικόνα δείγματος

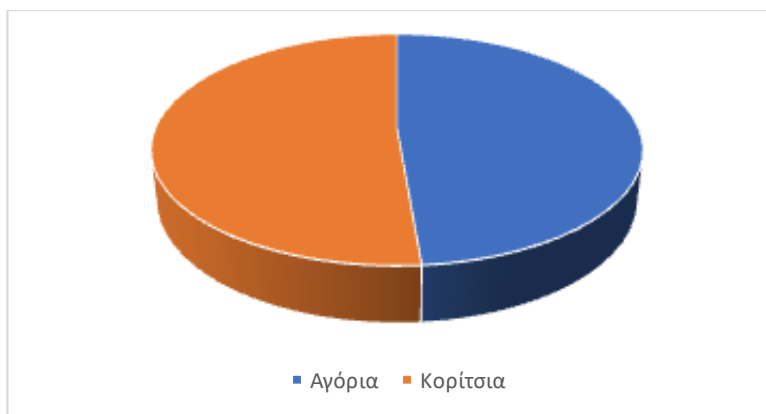
Το σύνολο των 113 μαθητών που συμμετείχαν στην παιδαγωγική παρέμβαση κατανέμονται σχεδόν ισομερώς στα παρακάτω πέντε τμήματα (βλ Σχήμα 1).

Τμήμα	Πλήθος μαθητών
B1	21
B2	24
B3	24
B4	21
B5	23

Σχήμα 1: Πλήθος μαθητών ανά τμήμα

Από τους μαθητές 55 ήταν αγόρια (ποσοστό 48%) και 58 ήταν κορίτσια (ποσοστό 52%) βλ. Σχήμα 2)

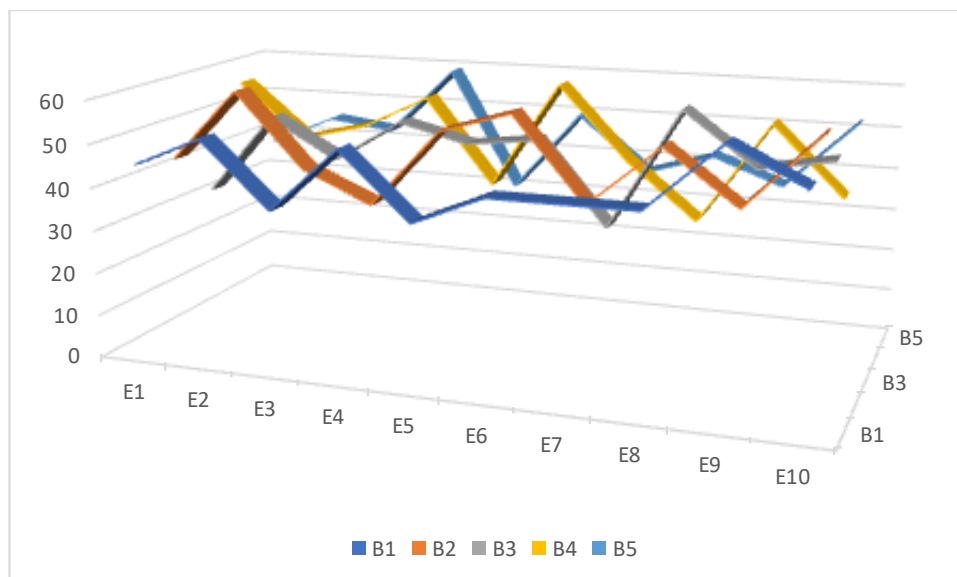
Σχήμα 2. Ποσοστιαία αναλογία συμμετεχόντων μαθητών στην παρέμβαση ως προς το φύλο

Εφαρμογή του προγράμματος και αποτελέσματα μετρήσεων

Οι αριθμητικοί μέσοι του πρώτου σταδίου της έρευνας για την αξιολόγηση των μαθητών ανά ερώτηση και ανά τμήμα της Β' τάξης είναι οι παρακάτω (βλ Σχήμα 3).

	B1	2	B	3	B	4	B	B5	
E1	45	3	4	2	3	6	5	38	
E2	52	0	6	1	5	3	4	45	
E3	37	3	4	2	4	7	4	43	
E4	52	6	3	2	5	5	5	59	
E5	37	4	5	8	4	5	3	31	
E6	44	9	5	0	5	0	6	50	
E7	44	0	4	1	3	3	4	37	
E8	44	4	5	9	5	0	3	42	
E9	59	2	4	7	4	4	5	36	
0	E1	51	9	5	0	5	8	3	52

Ο συνολικός μέσος όρος είναι 46,22.

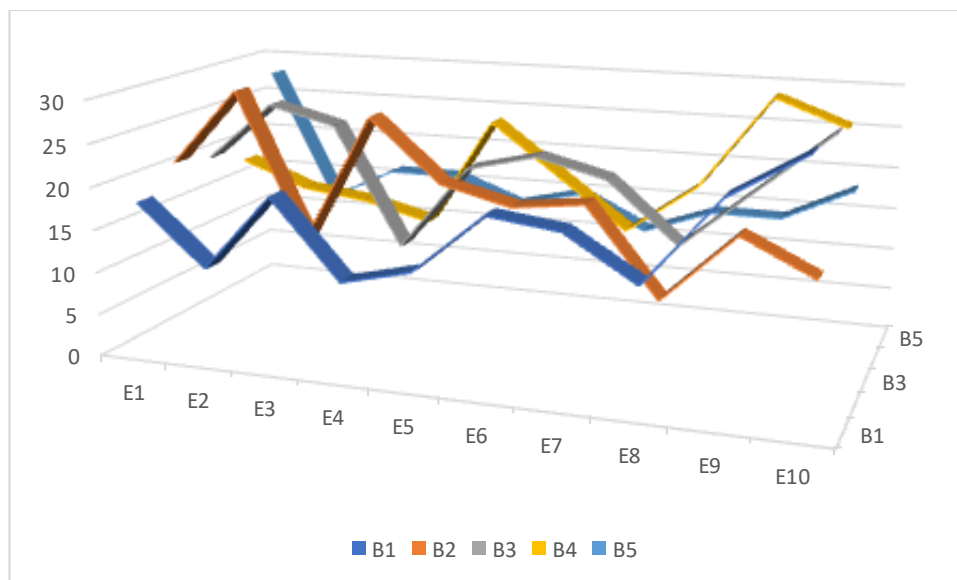

Σχήμα 3. Αριθμητικοί μέσοι ανά ερώτηση και ανά τμήμα, κατά το πρώτο στάδιο.

Για την μέτρηση της σύγκλισης των απαντήσεων μεταξύ των μαθητών για την κάθε ερώτηση και ανά τμήμα, χρησιμοποιήθηκε η τυπική απόκλιση.

Στη στατιστική, η τυπική απόκλιση (SD, χρησιμοποιείται επίσης το γράμμα σίγμα σ στην Ελληνική γραφή ή s) χρησιμοποιείται ως μέτρο υπολογισμού της διασποράς ή του ποσού της μεταβολής ενός συνόλου τιμών δεδομένων (Brown 1982). Αν η τιμή της τυπικής απόκλισης είναι χαμηλή αυτό σημαίνει ότι τα μετρούμενα μεγέθη τείνουν να είναι κοντά στο μέσο όρο (όπως διαφορετικά ονομάζεται η αναμενόμενη τιμή) του συνόλου, ενώ αντίθετα μία σημαντικά μεγαλύτερη τιμή τυπικής απόκλισης υποδηλώνει ότι τα στοιχεία απλώνονται σε μεγαλύτερο εύρος τιμών (Altman 1995). Η τυπική απόκλιση ενός συνόλου τιμών που προέρχονται από ένα στατιστικό πληθυσμό, υπολογίζεται ως η τετραγωνική ρίζα της διακύμανσης της (Newman Biometrika, 31: 20-30). Εκτός από την ποσοτικοποίηση της μεταβλητότητας των μετρήσεων ενός πληθυσμού, η τυπική απόκλιση χρησιμοποιείται επίσης ως δείκτης εμπιστοσύνης στα στατιστικά συμπεράσματα, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό στην παρούσα έρευνα (Wellmer FW. 1998)

	Ε				
	1	2	3	4	5
1	8	1	0	8	8
2	1	0	7	5	2
3	0	3	5	4	6
4	1	8	1	2	6
5	3	1	1	5	3
6	0	9	3	9	5
7	9	0	1	3	1
8	4	0	4	9	4
9	4	8	1	0	4
10	9	4	8	7	8

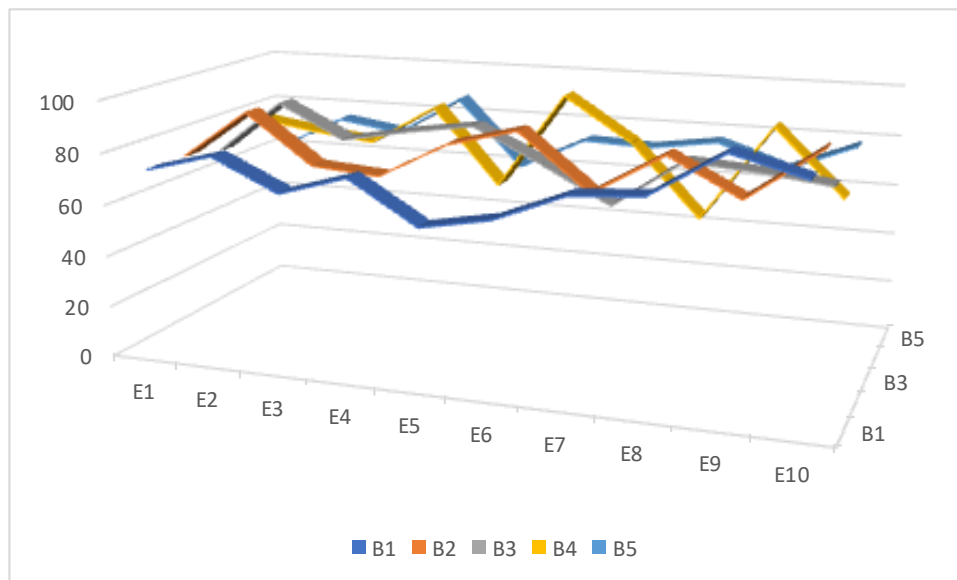
Σχήμα 4. Τυπικές αποκλίσεις ανά ερώτηση και ανά τμήμα, κατά το πρώτο στάδιο.

Οι αριθμητικοί μέσοι του τρίτου σταδίου της έρευνας για την αξιολόγηση των μαθητών ανά ερώτηση και ανά τμήμα της Β' τάξης είναι οι παρακάτω (βλ Σχήμα 5).

Ε

	1	2	3	4	5
1	3	3	0	9	2
2	0	2	1	5	5
3	8	3	8	2	1
4	6	1	3	8	7
5	0	5	7	8	0
6	5	2	4	6	3
7	6	1	0	9	2
8	8	7	9	1	6
9	5	3	7	9	7
10	8	3	4	3	8

Ο συνολικός μέσος όρος είναι 76,26.

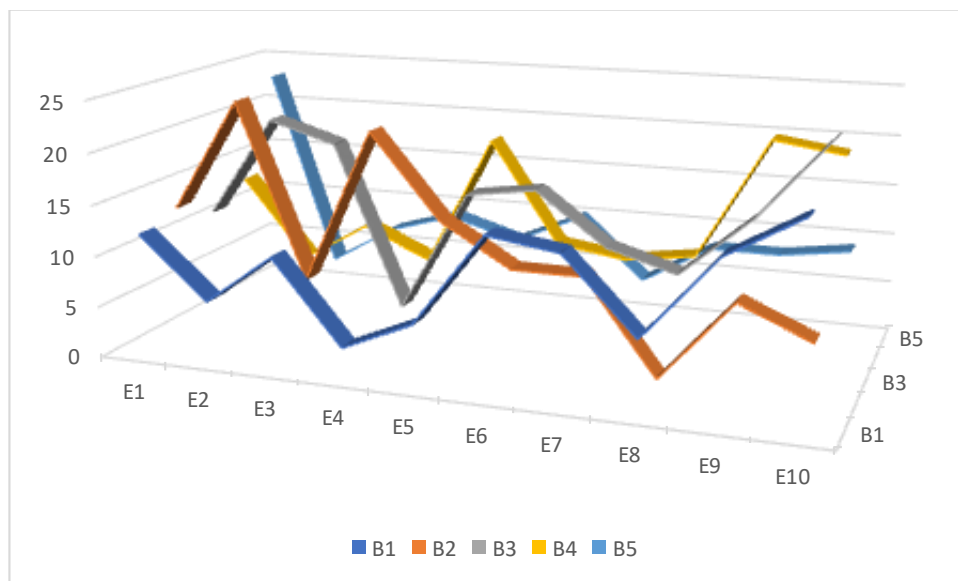

Σχήμα 5. Αριθμητικοί μέσοι ανά ερώτηση και ανά τμήμα, κατά το τρίτο στάδιο.

Όμοια με το πρώτο στάδιο υπολογίστηκαν οι τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων των μαθητών ανά τμήμα και ανά ερώτηση, με στόχο την μέτρηση της σύγκλισης των απαντήσεων μεταξύ των μαθητών (βλ Σχήμα 6).

	ε				
	1	2	3	4	5
1		5	0	3	0

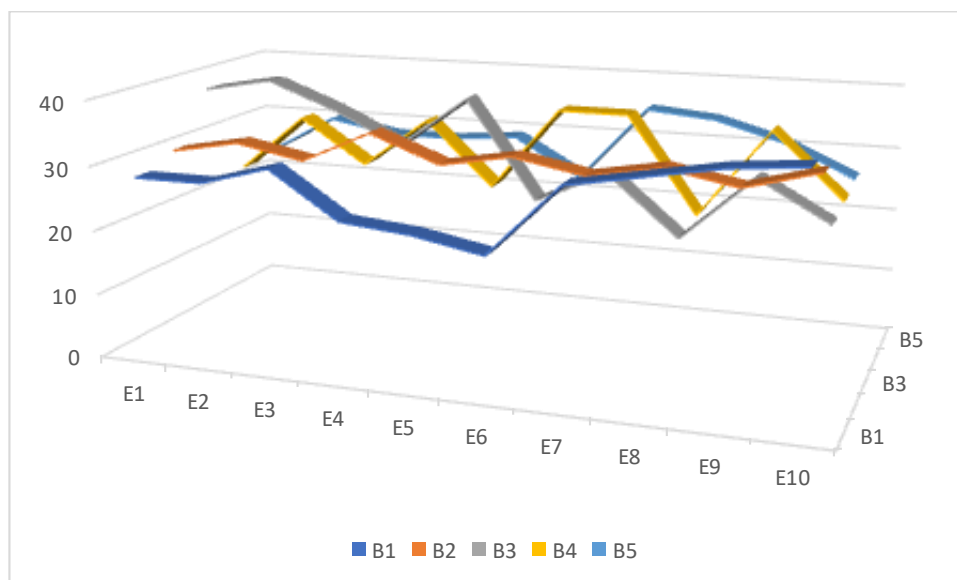
2		5	0	0	
3	4		0		
4		8			
5		6	6	6	
6	1	4	5		
7	1	0	6		
8				2	
9	7	1	6	2	
10	4		0	9	

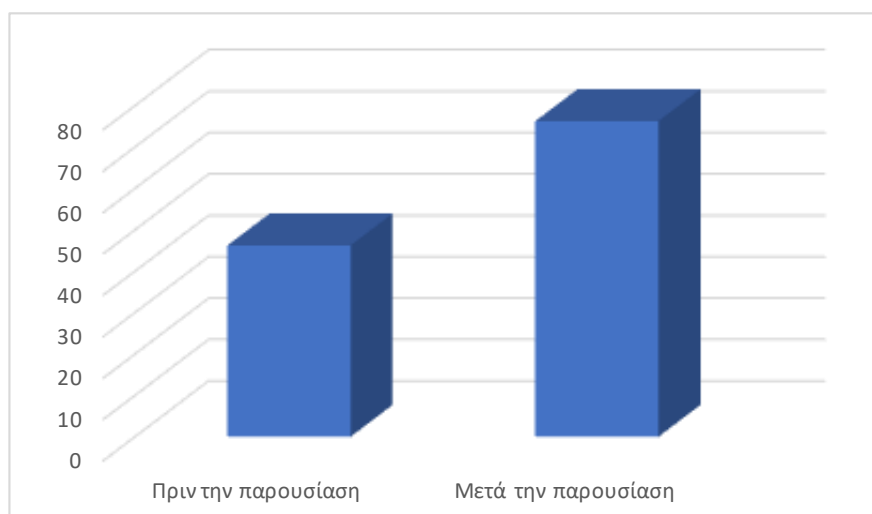
Σχήμα 6. Αριθμητικοί μέσοι ανά ερώτηση και ανά τμήμα, κατά το τρίτο στάδιο.

	Ε				
	1	2	3	4	5
1	8	0	8	3	4
2	8	2	0	2	0
3	1	0	6	5	8
4	4	5	1	3	8

5	3	1	9	3	9
6	1	3	4	6	3
7	2	1	9	6	5
8	4	3	0	1	4
9	6	1	0	5	1
10	7	4	4	5	6

Σχήμα 7. Διαφορά αριθμητικών μέσων ανά ερώτηση και ανά τμήμα, πριν και μετά την παρουσίαση των ηθικών αξιών μέσω των μύθων.

Σχήμα 8. Διαφορά αξιολόγησης, πριν και μετά την παρουσίαση των μύθων στους μαθητές

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Οι Ερευνητικές Υποθέσεις στο σχέδιο έρευνας ήταν οι παρακάτω:

- Οι ερωτήσεις που υποβλήθηκαν στους μαθητές (πριν και μετά την παρουσίαση των μύθων), συνάγουν με επάρκεια τις ηθικές αξίες που προβάλλουν οι μύθοι που παρουσιάστηκαν.
- Η αριθμητική ποσοτικοποίηση των απαντήσεων των μαθητών στις υποβληθείσες ερωτήσεις, αντιπροσωπεύει με ικανοποιητική ακρίβεια την αποδοχή από τους μαθητές των ηθικών αξιών των μύθων που παρουσιάστηκαν.
- Η τυπική απόκλιση ως στατιστικό υπολογιζόμενο μέγεθος, αντιπροσωπεύει με ικανοποιητική ακρίβεια την σύγκλιση (στατιστική κατανομή) των απαντήσεων των μαθητών.

Περιορισμοί που προέκυψαν από την εκπαιδευτική παρέμβαση αφορούσαν στη δυσκολία χρονικής διεκπεραίωσης του προγράμματος παρέμβασης στο σχολείο εφαρμογής και αυτό λόγω του εκπαιδευτικού έργου του μαθήματος των θρησκευτικών στο χρονικό περιθώριο του οποίου διεξήχθη παρέμβαση. Περιορισμοί όμως προέκυψαν επίσης από τον συγκεκριισμό δράσης και έρευνας. Συγκεκριμένα η διδασκαλία εστιάζει στην δράση και αντιστοιχεί γενικεύσεις σε αναλυτικές ενέργειες, ενώ η έρευνα από την άλλη μεριά εστιάζει στον υπολογισμό της ακρίβειας και ελέγχου με στόχο την γενίκευση (από το ειδικό στο γενικό). Τα παραπάνω δημιουργούν ασυνέχεια ανάμεσα στην δράση που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα και στην έρευνα (Cohen, Manion, 1997).

Όπως παρατηρούμε από τα αναλυτικά παραπάνω συγκριτικά αποτελέσματα, η διδασκαλία των μύθων του Αισώπου και η αποδοχή των ηθικών αξιών που προάγουν, επέφερε μεγαλύτερη συγκριτικά αύξηση στις ερωτήσεις E2 και E5 που αναφέρονται αντίστοιχα στην μεθοδικότητα της εργασίας και στην μη εσπευσμένη εξαγωγή συμπερασμάτων. Είναι λογική και αναμενόμενη η παραπάνω μεγαλύτερη συγκριτική αύξηση καθώς τα πεδία αυτά σχετίζονται με τις εμπειρίες και τις παραστάσεις των μαθητών.

Αντίθετα μικρότερη συγκριτική αύξηση είχαμε στις ερωτήσεις E1 και E10 που αναφέρονται στην συστηματική μελέτη ενός μαθήματος και στον σεβασμό του αντιπάλου σε αθλητική δραστηριότητα. Αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί σχετικό με την E1 επειδή δεν είναι αρεστό το θέμα της συστηματικής μελέτης και στην ερώτηση E10

επειδή πιθανότατα δεν έγινε απολύτως αντιληπτό το περιεχόμενο της ερώτησης στους μαθητές.

Η αξιολόγηση των ηθικών μεγεθών αυξήθηκε σημαντικά μετά την παρουσίαση των παραπάνω μύθων και την εστίαση στις ηθικές αξίες που αυτοί προάγουν (βλ Σχήμα 7). Η συνολική μέση βελτίωση της αξιολόγησης αυξήθηκε από 46,22 σε 76,26, δηλαδή κατά 30,04 (βλ Σχήμα 8).

Είναι άξιο επισήμανσης ότι σε όλα τμήματα και για όλες τις ερωτήσεις, υπήρξε έστω μικρή βελτίωση της αξιολόγησης.

Όμοια μετρήθηκαν σημαντικές μικρότερες τυπικές αποκλίσεις στις απαντήσεις των μαθητών και άρα συνάγεται με ασφάλεια ότι οι αποκλίσεις στις απαντήσεις των μαθητών μειώθηκε, δηλαδή συνέκλιναν οι απαντήσεις των μαθητών σε υψηλότερη αξιολόγηση.

Όλοι οι μαθητές –άλλος περισσότερο , άλλος λιγότερο – παρουσίασε βελτίωση στις απαντήσεις σχετικά με την ηθική προσέγγιση. Η επιρροή των μύθων ήταν αισθητή ακόμα και σε αδύναμους μαθητές. Η συμμετοχή τους και η βελτίωσή τους πέρασε κάθε προσδοκώμενο. Οι αρετές που πρέπει να χαρακτηρίζουν τον καθένα μας και οι ηθικές αξίες που μας καθιστούν ενάρετους πολίτες , έγιναν βίωμα και κτήμα μέσα από τους Αισώπειους Μύθους χωρίς να χρειαστεί να επισημανθούν από τον εκπαιδευτικό αλλά εκμαιεύτηκαν μέσα από τις ερωτήσεις. Οι μαθητές, με την αστεία αντιμετώπιση –πολλές φορές- των μύθων και με την απλοϊκή παρουσίαση αυτών ,μέσα από χαρακτήρες ζώων, ανακάλυψαν και συμφώνησαν ομόφωνα αυτό που αντικειμενικά είναι σωστό και που πρέπει όλοι να ακολουθούμε. Μέσα από τον διάλογο που είχαν μεταξύ τους έκριναν, αποδοκίμασαν, χλεύασαν και παραδέχτηκαν πώς και γιατί πρέπει να συμπεριφερόμαστε με συγκεκριμένο τρόπο , ποια είναι η ουσία των πράξεών μας, γιατί η συμπεριφορά μας παίζει καθοριστικό ρόλο στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς μας αλλά και στη συμμετοχή μας ως πολίτες στην κοινωνία.

Βλέπουμε λοιπόν πως οι μύθοι επιδρούν στις ψυχές των παιδιών και πως μπορούν να εμψυχήσουν τις ηθικές αξίες των καιρών μας. Βοηθούν στην ηθική διαπαιδαγώγησή τους και μπορούν να διδάξουν και να καλλιεργήσουν στους νέους αρχές και αξίες, ώστε να γίνουν αυτοτελείς και ολοκληρωμένοι άνθρωποι, προκειμένου να συνεργαστούν αποτελεσματικά προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Αξιοποιούνται

παιδαγωγικά μέσα στην τάξη για την ηθική εξέλιξη των μαθητών και είναι κατάλληλοι για την ηλικία των παιδιών που επιλέχτηκαν (13 ετών).

Επιβεβαιώνεται ο στόχος του Αισώπειου μύθου που είναι να διδάξει τους μαθητές και συγκεντρώνοντας το κεντρικό νόημα της αφήγησης στο επιμύθιο συντελεί στη συνέτισή τους και επιπλέον παρέχει ένα πρότυπο αξιών, συνειδήσεων και συμπεριφορών προς όλους τους ανθρώπους (Αυδίκος Ευάγγελος). Οι καλοί τρόποι συμπεριφοράς αφορούν τον καθένα μας και επειδή δεν είναι εγγενείς, ο μυθοποιός το καταφέρνει με τη μίμηση μέσα από τους μύθους του.(Κουλουμπή - Παπαπετροπούλου Κούλα). Πάντα μέσα από τους μύθους προβάλλονται ηθικές αξίες , οι μαθητές λαμβάνουν μηνύματα ,παίρνουν κατευθύνσεις , επηρεάζονται, και πράττουν το σωστό.(Αποστολίδου Βενετία).

Οι εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης της ηθικής εξέλιξης των παιδιών έγιναν όχι μόνο αποδεκτοί αλλά και πλήρως αποτελεσματικοί. Τα παιδιά συμμετείχαν ερευνώντας, ανακαλύπτοντας και βιώνοντας τις ηθικές αξίες των μύθων που πρέπει να αποκτήσουν για να συμβάλουν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους ώστε να είναι αυτόνομοι και να έχουν μια ομαλή συμβίωση με τους γύρω τους στα πλαίσια της κοινωνίας που ζούμε.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ηθική διαπαιδαγώγηση εστιάζει στο ηθικό σύστημα, στις αρχές και στις αξίες που οδηγούν την συμπεριφορά του ανθρώπου και συνεισφέρουν στην συγκρότηση μιας πλήρους προσωπικότητας συντελώντας στην κοινωνική ανάπτυξη και αρμονική συμβίωση όλων των ανθρώπων μιας κοινωνίας. Με τη παρούσα μελέτη διερευνήσαμε πώς οι μύθοι του Αισώπου μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδακτική πράξη και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού οι μαθητές να καλλιεργήσουν τα χαρακτηριστικά εκείνα (ηθικά, γνωστικά) τα οποία θα συμβάλλουν καταλυτικά σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα και θα τους προετοιμάσει για την ενήλικη ζωή και για την ενεργή τους δράση ως πολίτες της κοινωνίας.

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από αυτή τη μελέτη ενίσχυσαν την άποψη μας σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μύθων ως μέσο ηθικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών, τόσο στην νηπιακή όσο και στην παιδική, εφηβική ηλικία. Επιβεβαιώθηκε ότι η αξία και η επιρροή των Μύθων του Αισώπου στα παιδιά και στους έφηβους είναι σημαντική. Μέσα από τα ζώα που χρησιμοποιούνται ως πρωταγωνιστές αναδεικνύονται οι αδυναμίες του ανθρώπου συνδέοντας την ψυχαγωγία και τη γνώση. Οι μύθοι είναι απλοί και κατανοητοί, τα παιδιά δεν δυσανασχετούν στο άκουσμά τους και αυτό τα βοηθάει να τους κατανοούν και να τους βιώνουν. Το ηθικό μήνυμα που αποκομίζουν από κάθε μύθο χαράζεται μέσα στη ψυχή τους και πλάθει τον χαρακτήρα τους.

Η συμβολή των Μύθων του Αισώπου στη διδακτική πράξη υπήρξε καθοριστική γιατί συντέλεσε να αποκτήσουν οι μαθητές τρόπους και πρότυπα καλής συμπεριφοράς, αρχές, που είναι απαραίτητα εφόδια προκειμένου να ολοκληρωθούν ως προσωπικότητες αλλά και να αποτελέσουν χρήσιμα μέλη της κοινωνίας μας. Αναμφίβολα οι Μύθοι του Αισώπου συνιστούν ένα αποτελεσματικό μέσο με το οποίο οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διδάξουν τις ηθικές αξίες, κανόνες ηθικής αγωγής και να δώσουν μαθήματα ζωής στους μαθητές όλων των βαθμίδων.

Γράφει ο Ι.Ν. Κυριαζής αντί προλόγου στο βιβλίο του 100 ΜΥΘΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΙΣΩΠΟ το 2013:

*«Πλακουτσομύτης, κοιλαράς, μαυριδερός, βρομιάρης,
κουτσός, καμπούρης και τραυλός ήταν και ξεδοντιάρης.
Μα με μυαλό αστραφτερό – και με τον λόγομόνον*

*έμεινε αυτός ο άσχημος στο διάβα των αιώνων.
Με τη σοφία της ζωής και της σκλαβιάς την πείρα
μικρούς μεγάλους δίδαξε ν' αλλάξουν χαρακτήρα.
Το κάθε ζώο έγινε μάσκα κι ενός προσώπου '
ρυτίδα του κάθε γραμμή στους μύθους του Αισώπου.»*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Altman, DG, Bland, JM. "The normal distribution.", *BMJ*, 1995, 310: 298.
- Annas, J. (1998). *Platonic Ethics. Old and New*. Ithaka and London.
- Brown, GW.(1982) "Standard Deviation, Standard Error: Which 'Standard' Should We Use?", *Am J Dis Child.*, , 136(10):937–941.
- Cohen, L. and Manion, L.(1994). *Research Methods in Education*. London, Routedledge and Kegan Paul.
- Cooper, C. (1998). *Ο θαυμαστός κόσμος των Παραμυθιών* (μτφ. Μαλαμόπουλος, Θ.). Αθήνα: Εκδόσεις Θυμάρι.
- Düring, I. (1994). *Ο Αριστοτέλης. Παρουσίαση και ερμηνεία της σκέψης του*, τ. Β'. Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ
- Kant, I. (1984). *Τα Θεμέλια της Μεταφυσικής των Ηθών* (μτφ. Τζαβάρα). Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη
- Kan,,I.(2004). *Περί Παιδαγωγικής. Προλεγόμενα-Μετάφρ.-Σημειώσεις Παρασκευή Σιδερά-Λύτρα. "Κυριακίδη", Θεσσαλονίκη*
- Newman, D. "The Distribution of Range in Samples from a Normal Population, Expressed In Terms of an Independent Estimate of Standard Deviation.", *Biometrika*, 31: 20-
- Hobbes, Λεβιάθαν,(1989). (μτφρ. Γ. Πασχαλίδης – Α. Μεταξόπουλος), Αθήνα: Εκδόσεις Γνώση
- Rachels, J. and Rachels, St. (2012). *Στοιχεία Ηθικής Φιλοσοφίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Οκτώ
- Ross, D. (1993). *Αριστοτέλης* (2η έκδοση). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας UNESCO "Λεξικό Κοινωνικών Όρων" τομ.2ος, σελ.696.
- Wellmer, FW. (1998)"Standard Deviation and Variance of the Mean.", *Statistical Evaluations in Exploration for Mineral Deposits"*. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Αθανασίου, Λ., (2007). *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής: ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις*. Ιωάννινα : Εφύρα
- Αναγνωστόπουλος,Α'(1987).*Ανιχνεύσεις, Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας, εκδ'.Καστανιώτη, Αθήνα σελ.94)*

- Ανδριόπουλος, Ζ. (1997) (επιμ.), Αριστοτέλης: Οντολογία, Γνωσιοθεωρία, Ηθική, Πολιτική Φιλοσοφία, εκδ. Παπαδήμα: Αθήνα 1997.
- Αποστολίδου Βενετία, 1999, (επιμέλεια) Χοντολίδου Ελένη, «Λογοτεχνία και εκπαίδευση», Αθήνα, εκδ. Τυπωθήτω, σελ. 193
- Αριστοτέλης. Ηθικά Νικομάχεια (2000) Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια Δ. Λυπουρλής. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτρος
- Αυδίκος, Ευ. (1994). Το λαϊκό παραμύθι - θεωρητικές προσεγγίσεις. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας
- Αλεξίου, Έ. (1989). Μύθοι του Αισώπου. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη
- Γιαννικοπούλου, Α. (1996). Τα ζώα στους αισώπειους μύθους και στάση των νηπίων απέναντι τους, περ. «Διαδρομές» (τ. 42), σελ. 91-92
- Γραμματάς, Θ. (2009). Θέατρο και παιδεία. Αθήνα. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας (1987), Μύθοι και μυθοποιοί – αφιέρωμα (τόμος 20ος). Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη
- Δελώνης, Α. (1991). Βασικές Γνώσεις για το Παιδικό και Νεανικό Βιβλίο (Β' έκδοση). Αθήνα: Σύγχρονο Σχολείο
- Δημητρόπουλος, Ε., (2004). Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας: προς ένα συστηματικό δυναμικό μοντέλο μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας. Αθήνα: Έλλην
- (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο, 5-7 Οκτωβρίου 2012
- Ζήσης Σαρίκας, (1993.) «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα σελ. 21.
- Θεοφανίδης, Σ., (2002). Μεθοδολογία της επιστημονικής σκέψης και έρευνας: πώς γίνεται η επιστημονική έρευνα και πώς γράφεται μια επιστημονική εργασία. Αθήνα: Γ. Μπένου
- Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου, Κ. (1997). Η Τέχνη της Αφήγησης. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη
- Κωνσταντινίδης, Α. (1990). Ένας παππούς Παραμυθάς (Αίσωπος). Λευκωσία
- Λουκάτος, Δ. (1957). Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα. Αθήνα: Εκδόσεις Βασική Βιβλιοθήκη (τ.48).
- Μαντάς Γ. Κων/νος. (1972), «Το παραμύθι- παιδευτική αξία και η διδασκαλία του». Πάτρα

- Μαντζαρίδης, Γ. (2015). Χριστιανική Ηθική Ι, ό.π., σ. 29-30
ΜΕΕ τομ .ΙΘ΄, σελ.861
- Μερακλής, Γ. (1999). Το λαϊκό παραμύθι, κείμενα παραμυθολογίας. Αθήνα: Ελληνικά
Γράμματα
- Ματσαγγούρας, Η. (1999). Η σχολική τάξη. Αθήνα: Εκδόσεις Μ. Γρηγόρης.
- Μιχαλοπούλου-Δημάκη, Ε. (1986). Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου. Αθήνα,
σελ. 145
- Μπέλλας, Θρασ. (1977). "Η Έρευνα στις Επιστήμες της Συμπεριφοράς" - Αθήνα. τομ.1ος,
σελ.24.
- Μπενέκος, Α. (1987). Μύθοι του Αισώπου στα σχολικά και εξωσχολικά αναγνώσματα,
περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 42
- Νούκιος, Αν. και Αιτωλός, Γ. (1993). Αισώπου Μύθοι. Αθήνα: Εκδόσεις Εστία
- Παπαθωμόπουλος, Μ. (2009). Βίβλος Ξάνθου φιλοσόφου και Αισώπου δούλου αυτού
περί της αναστροφής Αισώπου, κριτική έκδοση με εισαγωγή και μετάφραση,
Αθήνα: Αλήθεια, σελ 16-18
- Σακελλαρίου, Χ. (1987). «Αίσωπος-Βιογραφικό Διάγραμμα», περ. «Διαβάζω» (τεύχ. 167),
σελ. 22
- Σκουτερόπουλος, Μ. (2002). Πολιτεία. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις
- Ταρσούλη, Γ. (1953). Αισώπου μύθοι. Αθήνα: Εκδόσεις Ατλαντίς
- Τσουκαλάς, Γ. (2004). Μύθοι του Αισώπου - 29 μοναδικοί μύθοι. Αθήνα: Εκδόσεις
Άγκυρα.
- Φλουρής, Γ. και Κασσωτάκης, Μ. (2013). Μάθηση και Διδασκαλία. Αθήνα: Εκδόσεις
Γρηγόρη
- Φώτη, Π. (2020). Κατανοώντας τη γλώσσα μας: Αρχαία και Νέα Ελληνική μέσα από τον
Αίσωπο. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη
- Χωρεάνθη, Ε. (1987). Η διαχρονική λειτουργία των αισώπειων μύθων. Περ. Διαβάζω, τ.
167.